

KS. PIOTR JAWORSKI* – LUBLIN
PAWEŁ JUŚKO** – RZESZÓW

PROBLEMATYKA DZIEJÓW SZKOLNICTWA I WYCHOWANIA W ZBIORACH FOTOGRAFICZNYCH ARCHIWUM DIECEZJALNEGO W TARNOWIE

Streszczenie

Początki diecezji tarnowskiej sięgają schyłku XVIII stulecia. Od początku swojego istnienia diecezja gromadziła dokumentację, która stała się podstawą dla jej późniejszego archiwum historycznego. Jednakże samodzielna instytucja Archiwum Diecezjalnego w Tarnowie powstała dopiero w 1959 r. Do lat 50. XX wieku wszelkie dokumenty o wartości historycznej zdeponowane były w pomieszczeniach Kurii Diecezjalnej w Tarnowie oraz w muzeum diecezjalnym. Największy przełom w dziejach archiwum nastąpił w latach 2009-2015. Dokonano wówczas gruntownej rewitalizacji tej instytucji, podczas której zinwentaryzowano i uporządkowano cały zasób archiwalny, wyodrębniając m.in. 14 działów fotograficznych. Są one zróżnicowane pod względem tematyki, objętości oraz formy zapisu fotografii. W 2015 r. dokumentacja fotograficzna w zasobie tego archiwum liczyła łącznie 33,32 m.b.. W zbiorach tych znajdują się także pozycje (fotografie, grupy fotografii) dotyczące problematyki szkolnictwa i wychowania. Mają one dużą wartość poznawczą i powinny zostać uwzględnione jako źródła ikonograficzne w badaniach historyków i pedagogów zajmujących się tą problematyką. Artykuł zawiera wyodrębniony wykaz 300 takich pozycji, które z perspektywy badaczy dziejów szkolnictwa i wychowania, mogą być użyteczne przy kwerendzie w tarnowskim archiwum diecezjalnym lub też zachęcać do jej przeprowadzenia. W artykule dokonano również omówienia przykładów takiej dokumentacji w postaci „kolekcji”

* Ks. Piotr Jaworski – dr historii, Ośrodek Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

e-mail: 11szach4@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-5772-5334>

** Paweł Juško – dr historii, adiunkt, Instytut Pedagogiki, Uniwersytet Rzeszowski

e-mail: pjusko@ur.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0002-8474-604X>

dedykowanych tematycznie: historii Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej w diecezji tarnowskiej, Małego Seminarium Duchownego w Tarnowie, szkoły podstawowej w Wojakowej oraz biografii Służebnicy Bożej Stefanii Łąckiej.

Słowa kluczowe: diecezja tarnowska; Archiwum Diecezjalne w Tarnowie; zbiory fotograficzne; historia szkolnictwa i wychowania; kwerenda archiwalna

Uwagi historyczne

Diecezja tarnowska została utworzona w sposób samowolny 20 września 1783 r. przez cesarza Józefa II. Kanonicznie cesarską decyzję potwierdził papież Pius VI wydaną 13 marca 1786 r. bullą *In suprema beati Petri cathedra*, włączając diecezję do metropolii lwowskiej. Papież Pius VII na mocy bulli *Indefessum personarum regia dignitate fulgentium* z 13 czerwca 1805 r. podjął decyzję o zniesieniu diecezji tarnowskiej i przeniesieniu kapituły katedralnej do Kielc, co w dużej mierze było podyktowane trzecim rozbiorem Polski. Bullą *Operosa atque indefessa* z 24 września 1805 r. tereny stanowiące diecezję tarnowską zostały włączone w skład biskupstw krakowskiego i przemyskiego. 17 września 1807 r. papieskie rozporządzenia weszły w życie. 20 września 1821 r. bullą *Studium paterni affectus* papież Pius VII erygował diecezję w Tyńcu, zaś na mocy bulli papieża Leona XII *Sedium episcopalium translationes* z 23 kwietnia 1826 r. stolicę diecezji przeniesiono z Tyńca do Tarnowa, nadając jej nazwę „diecezja tarnowska”¹. Jesienią 1825 r. w Tarnowie rozpoczął rezydować bp Grzegorz Ziegler. W 1925 r. diecezję przyporządkowano do nowo utworzonej metropolii krakowskiej.

Praktycznie od początku swojego istnienia diecezja tarnowska gromadziła dokumentację, która stała się następnie podstawą dla archiwum historycznego. Na ten stan rzeczy, jak i na skrupulatność w tym zakresie miała wpływ m.in. ówczesna, narzucona przez działalność zaborcy, sytuacja polityczna². Według ks. Bolesława Kumora to właśnie prawodawstwo józefińskie:

przesądziło o powstaniu Archiwum Diecezjalnego w Tarnowie. Na mocy patentu cesarzowej Marii Teresy z dnia 4 marca 1780 r. i cesarza Józefa II z 14 czerwca 1782 r. i 6 listopada 1784 r. zobowiązano wszystkich beneficjentów do przesłania do Lwowa za pośrednictwem konsystorza tarnowskiego kopii, widymatów i oryginalnych dokumentów wszelkich fundacji na rzecz Kościoła. (...) Sporządzone przy tej sposobności kopie dały pierwszą podstawę dla zbiorów Archiwum Diecezjalnego w Tarnowie³.

¹ B. Kumor, *Diecezja tarnowska. Dzieje ustroju i organizacji 1786-1985*, Kraków 1985, s. 41-54; tenże, *Dzieje polityczno-geograficzne diecezji tarnowskiej*, Lublin 1958, s. 43-82; M. Łabuz, *Duchowieństwo diecezji tarnowskiej w latach 1886-1918*, Tarnów 2007, s. 51-54; K. Talarek, *Diecezja tarnowska w latach 1945-1970. Problemy personalno-organizacyjne*, Tarnów 2012, s. 23-24.

² M. Podgórski, *Archiwum Diecezjalne w Tarnowie*, „Tarnowskie Studia Teologiczne”, 27 (2008) s. 135.

³ Kumor, *Diecezja tarnowska*, s. 530. System józefiński nazaczył prowadzenie Kurii Diecezjalnej w Tarnowie pod względem kancelaryjnym. Ks. K. Kamiński podkreśla, że „sposób prowadzenia tarnowskiej kancelarii kurii diecezjalnej chyba najbardziej przeniósł ducha austriackiego konsystorza w nową dobę życia i organizacji tego urzędu. Nadal podstawą kancelarii była księ-

Kasata diecezji tarnowskiej w 1807 r. spowodowała przeniesienie znacznej liczby dokumentów do Krakowa, Przemyśla i Kielc. Po ponownym utworzeniu diecezji przeniesiono do Tarnowa sprowadzone z Przemyśla do Bochni dokumenty archiwalne wikariatu generalnego w Starym Sączu i cyrkułu tarnowskiego, kancelarię i archiwum konsystorskie⁴. Wydarzenia te nie wpłynęły jednak na powstanie w diecezji odrębnej instytucji archiwalnej. Do lat 50. XX wieku wszelkie dokumenty historyczne deponowane były w pomieszczeniach Kurii Diecezjalnej w Tarnowie oraz w Muzeum Diecezjalnym w Tarnowie. Zmianę tego stanu rzeczy przyniósł 1959 r., kiedy bp Karol Pękała powołał do istnienia samodzielną instytucję archiwum diecezjalnego⁵.

Jeszcze w okresie koegzystencji muzeum i archiwum (Archiwum i Muzeum Diecezjalne w Tarnowie), za kadencji dyrektora ks. Władysława Smolenia, dokonano scalenia zasobów archiwalnych z kilku zespołów znajdujących się w kurii oraz muzeum⁶. Prace archiwalne koncentrowały się wówczas na uporządkowaniu zbiorów, a także na opracowaniu streszczeń w języku polskim akt sporządzanych w oryginale przeważnie w języku łacińskim bądź niemieckim. Uczestniczył w nich m.in. ks. B. Kumor, który w latach 1957-1959 pełnił funkcję zastępcy dyrektora tarnowskiego muzeum diecezjalnego⁷. Po usamodzielnieniu się archiwum jego dyrektorami byli kolejno księża: Jan Białobok (od 1960 r.), Adam Nowak (od 1970 r.), Ryszard Banach (od 1988 r.), Kazimierz Szwarga (od 1992 r.) i Stanisław Tokarski (od 2009 r.)⁸. W 2016 r. stanowisko to powierzono ks. Krzysztofowi Kamińskiemu.

ga protokolarza (*Protocollon Gestorum Consistorii Episcopalis Tarnoviensis*). Każdy dokument, który był wygotowany i wysyłany z kancelarii lub do niej trafiał, był streszczany i wpisywany do księgi protokolarza pod własnym numerem i datą. Zapisy wprowadzano w sposób chronologiczny zarówno numerami, jak i datami. Każdy rok posiadał własną księgę protokolarza. Mimo bardzo krótkich i lakonicznych streszczeń spraw, często sprowadzające się do kilku słów, księgi protokolarzy są imponujące pod względem swojej objętości” (K. Kamiński, *Kuria Diecezjalna w Tarnowie w latach 1918-1939. Szkic zagadnienia*, w: *Dziedzictwo kulturowe i religijne diecezji tarnowskiej w latach 1918-1939*, t. 1: *Wybrane instytucje i struktury diecezji tarnowskiej w latach 1918-1939*, red. R. Kantor, Tarnów 2020, s. 23).

⁴ Podgórski, *Archiwum Diecezjalne w Tarnowie*, s. 135.

⁵ B. Kumor, *Archiwum Diecezjalne w Tarnowie*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” (dalej: ABMK), 2 (1961) nr 1-2, s. 59; Podgórski, *Archiwum Diecezjalne w Tarnowie*, s. 135; *Archiwum Diecezjalne w Tarnowie. Historia i zasób*, red. S. Tokarski i in., Tarnów 2015, s. 9-10 (dalej: ADTHiZ); R. Banach, *Archiwum Diecezjalne*, w: *Encyklopedia Tarnowa* (dalej: EncTar), red. A. Niedojadło, Tarnów 2010, s. 29.

⁶ Ks. prof. dr hab. Władysław Smoleń był dyrektorem Muzeum Diecezjalnego w Tarnowie w latach 1949-1961. Zob. ADTHiZ, s. 9; W. Szczebak, *Muzeum Diecezjalne w Tarnowie: ludzie i zabytki*, ABMK, 54 (1987) s. 133; tenże, *Muzeum Diecezjalne w Tarnowie*, Tarnów 2003, s. 15; B. Krasucka, J. Kuś, *Smoleń Władysław*, w: *Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. 2, red. E. Gigilewicz, Lublin 2018, s. 351.

⁷ ADTHiZ, s. 9; A. Weiss, *Kumor Bolesław*, w: *Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. 1, red. E. Gigilewicz, Lublin 2018, s. 599.

⁸ Daty objęcia funkcji dyrektora Archiwum Diecezjalnego w Tarnowie (dalej: ADT) przez wymienionych księży podano za ADTHiZ, s. 10, 13-14 oraz biogramem: A. Zajac, *Banach Ryszard*,

Na przestrzeni kolejnych dekad stopniowo poprawiały się warunki lokalowe oraz organizacja pracy archiwum. Największy przełom nastąpił w latach 2009-2015. Dokonała się wówczas gruntowna rewitalizacja archiwum pod względem gospodarczym i naukowym. Natomiast decyzją ordynariusza diecezji ks. bp. Andrzeja Jeża 25 marca 2015 r. Archiwum Diecezjalnemu w Tarnowie nadano imię Arcybiskupa Jerzego Ablewicza⁹, zaś 12 czerwca 2015 r. promulgowano jego statut¹⁰.

Obecnie tarnowskie archiwum diecezjalne to nowoczesna, dobrze zarządzana kościelna placówka archiwalna. Jej siedziba mieści się przy ul. Katedralnej 3 w Tarnowie. Przechowuje ona przede wszystkim dokumentację archiwalną związaną z przeszłością diecezji: akta konsystorza i kurii diecezjalnej, akta personalne księży, akta parafialne, akta Sądu Biskupiego w Tarnowie, diecezjalnego Caritas, a także kopie i mikrofilmy ksiąg metrykalnych z terenu diecezji. W zbiorach tego archiwum znajduje się także wyodrębniony, zamknięty zespół akt – Archiwum ksiąg Sanguszków. Całość zasobu archiwalnego wynosi obecnie 1153 m.b.¹¹

Należy nadmienić także, iż w 2015 r. staraniem archiwum ukazało się obszernie opracowanie *Archiwum Diecezjalne w Tarnowie. Historia i zasób* (dalej: ADTHiZ), które stanowi, jak pisał we wstępie do niego ówczesny dyrektor tej instytucji ks. Stanisław Tokarski: „poświęconą mu merytoryczną publikację łączącą aspekt historyczny z charakterem katalogu zasobu i przewodnika dla kwerendzistów”¹². Wydanie tego kompendium było swoistym ukoronowaniem zachodzących wówczas zmian w funkcjonowaniu tej instytucji i dało nowe możliwości korzystającym z jego zasobu archiwalnego badaczom¹³.

Zbiory fotograficzne w Archiwum Diecezjalnym w Tarnowie

Zbiory fotograficzne w Archiwum Diecezjalnym w Tarnowie (dalej: ADT) są zarchiwizowane i usystematyzowane w 14 działach, zróżnicowanych pod względem tematyki, objętości oraz formy zapisu fotografii. Biorąc pod uwagę ten ostatni czynnik, czyli materialny nośnik obrazu – występują w nich zdjęcia wywołane, klisze, klisze szklane, a nawet diapozytywy. Łącznie wszystkie działy liczą 33,32 m.b. Zasadniczo chronologia ich powstania obejmuje lata 2009-2015, co wiązało się

EncTar, s. 31.

⁹ Pismo Biskupa Tarnowskiego Andrzeja Jeża do ks. Stanisława Tokarskiego Dyrektora Archiwum Diecezjalnego w Tarnowie z dnia 25.03.2015 r. (znak sprawy: OF. I – 6.4/30/15) – kopia w: ADTHiZ, s. 838.

¹⁰ *Statut Archiwum Diecezjalnego im. Arcybiskupa Jerzego Ablewicza w Tarnowie*, ADTHiZ, s. 839-840.

¹¹ Informacja uzyskana od ks. K. Kamińskiego – dyrektora ADT w Tarnowie we wrześniu 2021 r.

¹² ADTHiZ, s. 6.

¹³ Recenzja ADTHiZ zob.: P. Glugła, *Archiwum Diecezjalne w Tarnowie. Historia i zasób*, red. S. Tokarski, J. Słowik, M. Podgórski, A. Sołtys, Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej „Biblos”, Tarnów 2015, ss. 842+47 [recenzja], ABMK, 109 (2018) s. 421-425.

z przeprowadzoną wówczas kompleksową inwentaryzacją zasobu archiwalnego ADT¹⁴.

Tabela 1. Działy fotograficzne w zasobie ADT

Lp.	Nazwa działu	Sygnatura działu	Liczba m.b. według stanu z 2015 r.
1.	Dział Fotograficzny – księży	DF I	1,20 m.b.
2.	Dział Fotograficzny – parafie diecezji tarnowskiej	DF II	3,50 m.b.
3.	Dział Fotograficzny – parafie diecezji rzeszowskiej	DF III	0,22 m.b.
4.	Dział Fotograficzny – parafie diecezji sandomierskiej	DF IV	0,06 m.b.
5.	Dział Fotograficzny – różne	DF V	4,36 m.b.
6.	Dział Fotograficzny peregrynacja Obrazu Matki Bożej Jasnogórskiej w symbolu pustych ram, ewangeliarza oraz świecy w latach 1968-1970 oraz peregrynacja w latach 1982-1989	DF VI	0,40 m.b.
7.	Dział Fotograficzny peregrynacja Obrazu Nawiedzenia Jasnogórskiej Królowej Polski 2000-2001	DF VII	1,50 m.b.
8.	Dział Fotograficzny kapliczki, figury i krzyże przydrożne na terenie diecezji tarnowskiej, rzeszowskiej i sandomierskiej	DF VIII (tarnowska), DF IX (rzeszowska), DF X (sandomierska)	6,10 m.b.
9.	Dział Fotograficzny – albumy	DF XI	9,60 m.b.
10.	Dział Fotograficzny – klisze	DF XII	5,0 m.b.
11.	Dział Fotograficzny – klisze szklane	DF XIII	0,26 m.b.
12.	Dział Fotograficzny – negatywy i diapozytywy	DF XIV	0,12 m.b.
13.	Dział Klisze z diecezji rzeszowskiej	DF XV	0,80 m.b.
14.	Dział Klisze z diecezji przemyskiej	DF XVI	0,20 m.b.
Łącznie^a			33,32 m.b.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: ADTHiZ, s. 76-263.

Na Dział Fotograficzny – księży składają się zdjęcia indywidualne i zbiorcze zmarłych, a także obecnie żyjących kapłanów posługujących w diecezji tarnowskiej. Część z nich pozostaje niezidentyfikowanych – szczególnie tych pochodzących z przełomu XIX i XX wieku oraz z lat 1918-1939. Dział drugi to zbiór zdjęć

^aOd 2015 r. zbiory fotograficzne w ADT powiększają się przede wszystkim w obrębie działów: 1, 2 oraz 9. Ponadto do zbiorów fotograficznych ADT przekazywane są fotografie z bieżących wydarzeń diecezjalnych, wykonane w technice cyfrowej, zapisane na płytach DVD. Informacja uzyskana od ks. K. Kamińskiego – dyrektora ADT w Tarnowie we wrześniu 2021 r.

¹⁴ADTHiZ, s. 22.

związanych z parafiami diecezji tarnowskiej. Można w nim odnaleźć fotografie przedstawiające przede wszystkim gmachy świątyń parafialnych i kaplic, ich wyposażenie i otoczenie, m.in.: plebanie, cmentarze oraz miejsca kultu. Pewna grupa fotografii w tym zespole to dokumentacja fotograficzna uroczystości parafialnych i wydarzeń religijnych, jakie odbywały się na terenie poszczególnych parafii. Analogicznie rzecz się ma z działem trzecim, dedykowanym parafiom diecezji rzeszowskiej. Odnaleźć w nim można fotografie powstałe w parafiach z terenu pięciu dekanatów, które w wyniku reorganizacji struktur diecezjalnych w Polsce w 1992 r., zostały wyłączone z terenu diecezji tarnowskiej i weszły w skład nowo utworzonej diecezji rzeszowskiej. Były to dekanaty: biecki, gorlicki, kolbuszowski, ropczycki i sędziszowski – łącznie 48 parafii¹⁵. Podobna sytuacja zachodzi też w przypadku niewielkiego działu czwartego, poświęconego parafiom obecnie wchodzącym w skład diecezji sandomierskiej, a przed 1992 r. znajdującym się na obszarze diecezji tarnowskiej (dekanat Baranów Sandomierski – łącznie 11 parafii)¹⁶.

Dział piąty zawiera fotografie, których nie można ująć w jednolity tematycznie zbiór, stąd określony został mianem „różne”. Różnorodna jest nawet proveniencja zdjęć, choć przeważa grupa związana z działalnością kościoła tarnowskiego. Niemniej jednak znajdują się w nim pozycje związane tematycznie m.in. z historią wojskowości, szkolnictwa, muzealnictwa, zgromadzeń zakonnych, dziecięcych i młodzieżowych organizacji religijnych, harcerstwa i dzieł misyjnych Kościoła katolickiego. Za ilustrację niespójności tematycznej tego zbioru niech posłużą przykłady tytułów zawartych w nim fotografii: *Odpozynek II Dywizjonu Ułanów Legionu Polskiego* (sygn. DF V/1), *Dworek Ledóchowskich wraz z zabudowaniami* (sygn. DF V/40), *Portret Księdza Prałata Jana Gieldanowskiego rektora Seminarium Duchownego w Tarnowie z roku 1867. Konserwacja 1973 r.* (sygn. DF V/68), *Wizytacje Ks. Bpa Franciszka Lisowskiego* (sygn. V/93), *Panorama Asyżu. 2001 rok* (sygn. DF V/819), *Kościół i klasztor SS. Wizytek w Jaśle (1975 r.)* (sygn. DF V/743), *Dawne budownictwo indywidualne w Szczepanowicach (fot. 1989 r.)*. *Dom rodziny Janickich – nr domu 95* (sygn. DF V/286).

Dział szósty obejmuje fotografie stanowiące zapis przebiegu peregrynacji Obrazu Matki Boskiej Jasnogórskiej w symbolu pustych ram, ewangeliarza oraz świecy na terenie diecezji tarnowskiej w latach 1968-1979 oraz 1982-1983. Z kolei siódmy dział zawiera obszerną dokumentację fotograficzną peregrynacji Obrazu Nawiedzenia Jasnogórskiej Królowej Polski w tej diecezji w latach 2000-

¹⁵ Zmiany dokonały się na podstawie bulli papieża Jana Pawła II *Totus Tuus Poloniae populus*, ogłoszonej 25 marca 1992 r. Zob. E. Klima, *Struktury kościoła rzymskokatolickiego w Polsce*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica”, (2011) nr 11, s. 59; T. Walachowicz, *Nowa organizacja Kościoła Rzymskokatolickiego w Polsce 1992 roku*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, 54 (1992) z. 2, s. 54; M. Podgórski, *Zmiany granic diecezji tarnowskiej w XX wieku*, „Currenda. Pismo Urzędowe Diecezji Tarnowskiej”, 167 (2017) nr 4, s. 668. Szerzej na temat dokumentacji fotograficznej diecezji rzeszowskiej w zbiorach ADT zob.: P. Glugla, *Dokumentacja fotograficzna diecezji rzeszowskiej w zasobach Archiwum Diecezjalnego im. Arcybiskupa Jerego Ablewicza w Tarnowie*, „Resovia Sacra”, 24 (2017) s. 115-138.

¹⁶ Podgórski, *Zmiany granic diecezji tarnowskiej*, s. 668.

2001. Dział ten jest usystematyzowany według klucza parafialnego w kolejności alfabetycznej.

Ósmy dział jest spuścizną po pracy ks. Jana Rzepy, który w 1983 r. opublikował monumentalne dzieło *Kapliczki, figury i krzyże przydrożne na terenie diecezji tarnowskiej*¹⁷. Jego pionierski charakter oraz skalę tego przedsięwzięcia ocenił o. Hieronim E. Wyczawski OFM, tłumacząc, iż: „Jest to *novum* w tego rodzaju literaturze nie tylko w Polsce, ale i w skali całego Kościoła”¹⁸. Tom pierwszy tej pracy liczy prawie 800 stron i zawiera opisy ponad 13 tys. obiektów, natomiast tom drugi – prezentuje 1477 ilustracji wybranych z tych obiektów. Jej bazą był olbrzymi materiał zebrany przez redaktora m.in. w postaci ankiet przekazanych przez księży proboszczów, a także ok. 20 tys. zdjęć. Został on następnie zarchiwizowany w ADT i stanowi osobny dział w zasobach tego archiwum nazwany *Kapliczki, figury i krzyże przydrożne na terenie diecezji tarnowskiej, rzeszowskiej i sandomierskiej*.

Dział dziewiąty obejmuje zbiory fotograficzne prezentowane w formie albumów, czyli świadomie pod względem tematycznym skompilowanych zdjęć, umieszczonych na kartach. Podobnie jak w przypadku działu piątego, również ten nie reprezentuje jednolitości pod względem tematyki. Znaczna część zarchiwizowanych w nim pozycji to świadectwa aktywności duchowieństwa diecezji tarnowskiej. Jednakże znajdują się w nim również albumy ze zdjęciami będącymi pamiątką – niekiedy odległych od tej diecezji – miejsc, osób i wydarzeń, jak np.: uroczystości jubileuszowe 50-lecia koronacji Najświętszej Marii Panny Świętogórskiej na Świętej Górze Gostyńskiej w 1978 r. (sygn. DF XI/41), Polska Misja Katolicka pw. Ducha Świętego w Kimongo w Republice Konga w 1984 r. (sygn. DF XI/180 i DF XI/181), album poświęcony pamięci ks. kan. Bronisława Mareckiego – kapłana pracującego w województwie tarnopolskim na terenie archidiecezji lwowskiej (sygn. DF XI/3). Albumy trafiły do zbiorów ADT przede wszystkim jako dary od księży, np. znaczną ich kolekcję przekazał ks. abp Jerzy Ablewicz.

Kolejny dział to zbiór klisz – negatywów „filmów” (błon fotograficznych lub taśm filmowych) zdjęć wcześniej wywołanych, a wykonanych za pomocą analogowych aparatów fotograficznych. Wydarzenia, miejsca i osoby, które zostały uwiecznione na wspomnianych kliszach, dotyczą terytorialnie diecezji tarnowskiej. W zdecydowanej większości są związane z dokumentacją przebiegu peregrynacji Obrazu Nawiedzenia Jasnogórskiej Królowej w latach 2000-2001. Niewielka część zbiorów fotograficznych ADT posiada również formę zapisu w postaci klisz szklanych. Są to negatywy zdjęć użytych w procesie wydawniczym – w tym wykorzystanych przy ich reprodukcji na łamach periodyku urzędowego diecezji tarnowskiej „Currenda”. Zostały one wyodrębnione jako dział nazwany *Klisze szklane*.

¹⁷ *Schematyzm diecezji tarnowskiej*, t. 2: *Kapliczki, figury i krzyże przydrożne na terenie diecezji tarnowskiej*, cz. 1: *Tekst*, cz. 2: *Ilustracje*, red. J. Rzepa, Kraków 1983.

¹⁸ H.E. Wyczawski, *Ks. Jan Rzepa, Schematyzm Diecezji Tarnowskiej. [Kraków] 1983* [recenzja], „*Studia Theologica Varsoviensia*”, 22 (1984) nr 2, s. 250; zob. też: Glugła, *Dokumentacja fotograficzna diecezji rzeszowskiej*, s. 117.

Dwunasty dział fotograficzny to negatywy i diapozytywy, jeden z najmniejszych pod względem liczby metrów bieżących w zasobie ADT. Tematycznie występuje w nim przewaga zdjęć prezentujących zabytkową tkankę kościołów w postaci elementów ich architektury i wyposażenia, a także obiekty sakralne diecezji tarnowskiej. Diapozytywy to zdjęcia naniesione na błonę fotograficzną bądź płytkę szklaną, wymagające naświetlenia, aby obejrzeć obraz. Popularnie nazywane są slajdami.

Pozostałe dwa działy fotograficzne obejmują negatywy „filmów” tym razem dotyczących diecezji rzeszowskiej i diecezji przemyskiej. Dokumentują peregrynacje Obrazu Nawiedzenia Jasnogórskiej Królowej w latach 2000-2001.

Problematyka historii szkolnictwa i wychowania w dokumentacji fotograficznej ADT

Fotografia w warsztacie historyka jest rodzajem źródła, dla którego odkrywane są wciąż nowe przestrzenie interpretacyjne. Tę ewolucję znaczenia fotografii w „procesie historiograficznym” zmiennie ukazuje badaczka kultury filmowej i audiowizualnej Marianna Michałowska, tłumacząc, iż: „Błędem często popełnianym przez historyka jest spojrzenie na fotografię tak, jakby pokazywała ona sam fakt historyczny”¹⁹. Stąd szczegółowa analiza wizualna i materialna oraz umiejscowienie fotografii w odpowiednim kontekście powodują, iż może stać się ona ważnym elementem budowania narracji historycznej. Natomiast perspektywę refleksji nad różnymi wymiarami i konotacjami fotografii poszerzają kulturoznawcy poprzez zwrócenie uwagi na jej powiązanie z zagadnieniem pamięci. Ważną konstatację w tym aspekcie odnaleźć można w opracowaniu Piotra Jakuba Fereńskiego, który stwierdza, że:

Najbardziej (...) konstytutywną cechą fotografii wydaje się ciągle uobecnianie tego, co nieobecne, co pozostaje już niedostępne bezpośrednio *widzeniu*. Obecność i nieobecność wiążą się z doświadczeniem czasowości bycia, a brak bądź też utrata fotografii, pominięcie jakiegoś obiektu, sytuacji, zdarzenia, oznaczać może ostatecznie puste miejsce w pamięci indywidualnej, jak i zbiorowej czy kulturowej (...) ²⁰.

Nie można też nie dostrzec metodologicznego dyskursu wokół zagadnienia tzw. historii wizualnej, a ta, jak zauważył Piotr Witek, „(...) jawi się jako niezwykle interesująca specjalizacja w obrębie historii, pozwalająca uchwycić obszary badawcze (audiowizualną przestrzeń doświadczenia), które dla tradycyjnej nauki historycznej są/bywają niedostępne i nieistotne”²¹. Pomimo iż w praktyce krajowi historycy coraz częściej korzystają w swoich badaniach z materiałów fotograficznych, to jednak – w opinii Tomisława Giergiela – polska historiografia ma wciąż

¹⁹ M. Michałowska, *Miejsce fotografii – dokumentu w procesie historiograficznym*, w: *Foto – historia. Fotografia w przedstawianiu przeszłości*, red. V. Julkowska, Poznań 2012, s. 13.

²⁰ P.J. Fereński, *Pamięć jako praktyka. Fotografia i troska o wspomnienia*, „Prace Kulturoznawcze”, 12 (2011) s. 264.

²¹ P. Witek, *Metodologiczne problemy historii wizualnej*, „Res Historica”, 37 (2014) s. 176.

duże braki, przede wszystkim w zakresie teoretycznych rozważań nad uznaniem fotografii za źródło historyczne²².

Mając powyższe na uwadze, należy stwierdzić, że historyk zajmujący się problematyką szkolnictwa i wychowania odnajdzie w zbiorach fotograficznych ADT wiele cennych pozycji, które same w sobie są wartościowym źródłem do badań i analiz, a także mogą stanowić ilustrację i dopełnienie dokonanych już opracowań, planowanych następnie do publikacji w formie artykułów bądź książek. Załączony do niniejszego artykułu wykaz (tabela 2) jest autorskim wyborem takich pozycji. Może stać się pomocą w kwerendzie archiwalnej w ADT lub inspiracją do jej przeprowadzenia.

Kryterium zastosowanym w wykazie była przydatność poszczególnych pozycji w warsztacie historyka szkolnictwa i wychowania. Zdecydowano się jednak dokonać pewnych wyłączeń formalnych. Mianowicie skoncentrowano się na kwestiach szkolnictwa i wychowania dzieci i młodzieży, stąd zabraknie w nim propozycji dotyczących szkół wyższych (w tym seminarium duchownego w Tarnowie) oraz oświaty dla dorosłych. Pominięto również cały dział pierwszy – księży – bowiem zasadniczo praktycznie każdy duszpasterz – ksiądz rzymskokatolicki – jest bezpośrednio lub pośrednio związany z wychowaniem religijnym i katechizacją, czyli zagadnieniami wchodzącymi w zakres problematyki wykazu. Stąd do szczegółowego zapoznania się ze zbiorem fotografii w tym dziale fotograficznym ADT odsyłamy do przywoływanej publikacji ADTHiZ. Z tego samego powodu ograniczono także wybór pozycji do wykazu z pozostałych działów (np. liczne fotografie zbiorowe księży w DF – różne).

Wykaz został opracowany w formie tabelarycznej. Główna kolumna to „tematyka/opis” poszczególnych pozycji. Zasadniczo są to tytuły jednostek inwentarzowych, podanych za ADTHiZ, niekiedy zmodyfikowane lub uproszczone. Jednostka inwentarzowa (pozycja w tabeli) to jedna bądź grupa kilku fotografii o tym samym tytule. Następna kolumna zawiera propozycje problematyki badawczej (w postaci skrótów) z obszaru dziejów szkolnictwa i wychowania, dla jakiej mogą być użyteczne konkretne fotografie. Skróty zostały rozwinięte w przypisie *a*. W dalszych kolumnach znajdują się informacje o miejscowościach, z którymi wiążą się dane zdjęcia, sygnaturach w ADT oraz odniesienia do konkretnych stron w ADTHiZ, zawierających podane w wykazie dane.

Propozycje problematyki badawczej wiążą się z jednej strony z zagadnieniami najczęściej podejmowanymi przez historyków szkolnictwa i wychowania, z drugiej zaś wynikają z tematycznej analizy zebranych w wykazie pozycji i dokonanej próby ich klasyfikacji pod względem problemowym. Wyodrębnione zostały następujące problemy badawcze: społeczność uczniowska; społeczność nauczycielska; biografie zasłużonych nauczycieli i wychowawców (świeckich); działalność dydaktyczna; działalność wychowawcza; działalność opiekuńcza; uroczystości szkolne i pozaszkolne z udziałem uczniów; wychowanie religijne; organizacje dziecięce i młodzieżowe; towarzystwa i organizacje społeczne zajmujące się wy-

²² T. Giergiel, *Warsztat badacza fotografii w metodyce archiwalnej*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny”, 18 (2021) nr 1, s. 139.

chowaniem i opieką nad dziećmi i młodzieżą; baza materialna szkół. Większość fotografii została zakwalifikowana do więcej niż jednej problematyki badawczej.

Tabela 2. Wykaz (wybranych) zbiorów fotograficznych związanych z problematyką dziejów szkolnictwa i wychowania w zasobie ADT

Lp.	Tematyka/opis pozycji	Problematyka badawcza ^a	Powiązana miejscowość	Sygnatura w ADT	Strona w ADTHiZ
1	2	3	4	5	6
Dział Fotograficzny – parafie diecezji tarnowskiej – sygn. DF II					
1.	Punkt katechetyczny w Lipinach (ówczesna parafia Luszowice) – 1961 r.	WR	Lipiny	DF II/294	120
2.	Ołtarz polowy – harcowski w Piwnicznej-Kosarzyskach – 1946 r.	WR, ORG	Piwniczna-Kosarzyska	DF II/472	128
3.	Absolwenci Szkoły Ogólnokształcącej Stopnia Licealnego w Radłowie – lata 1952-1962	SU	Radłów	DF II/520	130
4.	Uroczystość I Komunii św. dzieci z I klasy z Mokrzysk, ks. katecheta Józef Stasiak, ks. proboszcz Władysław Mendrala – 24 maja 1964 r.	SU, SN, U, WR	Szczepanów	DF II/650	135
5.	Odsłonięcie i poświęcenie tablicy pamiątkowej kapelanów harcerstwa tarnowskiego w kościele xx. Filipinów w Tarnowie – 23 kwietnia 1992 r.	SN, WR, ORG	Tarnów	DF II/749	139
6.	Pochód Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej w Tuchowie po poświęceniu sztandaru – 24 lipca 1939 r.	SU, U, WR, ORG	Tuchów	DF II/771	140
7.	Wpis Karoliny Kózka w katalogu na rok szkolny 1912/13-1913/14	SN	Zabawa	DF II/844	143
8.	Ks. Franciszek Sitko, proboszcz w Zabawie, z grupą dziewcząt przed plebanią – 1944 r.	SU, SN, WR	Zabawa	DF II/859	143
9.	Ks. Franciszek Sitko z grupą dziewcząt przy krzyżu męczeństwa bł. Karoliny Kózka w lesie Waleńskim	SU, SN, WR	Zabawa	DF II/860	143
10.	Fotografia zbiorowa na zakończenie roku szkolnego 1912/1913 w Wał-Rudzie. Wśród dzieci szkolnych jest bł. Karolina Kózka	SN, U	Zabawa	DF II/862	144

^a Rozwinięcia skrótów zaproponowanej problematyki badawczej: SU – społeczność uczniowska; SN – społeczność nauczycielska; BN – biografie zasłużonych nauczycieli i wychowawców (świeckich); DD – działalność dydaktyczna; DW – działalność wychowawcza; DO – działalność opiekuńcza; U – uroczystości szkolne i pozaszkolne z udziałem uczniów; WR – wychowanie religijne; ORG – organizacje dziecięce i młodzieżowe; TWO – towarzystwa i organizacje społeczne zajmujące się wychowaniem i opieką nad dziećmi i młodzieżą; BM – baza materialna szkół.

Dział Fotograficzny – parafie diecezji rzeszowskiej – sygn. DF III					
1	2	3	4	5	6
11.	Grupa „Maryjek” w Gorlicach – 1961 r.	DW, WR, ORG	Gorlice	DF III/27	147
Dział Fotograficzny – różne – sygn. DF V					
12.	Błogosławiona Karolina Kózka	SU, WR	–	DF V/7	152
13.	Fotografia zbiorowa. Wśród grupy wychowanków jest ks. bp Jan Stepa	SU, WR	–	DF V/38	153
14.	Fotografia zbiorowa. Wycieczka młodzieży wraz z ks. Gadowskim do Częstochowy, Krakowa, Wieliczki z 18 września 1928 r.	SU, DW, WR	–	DF V/39	153
15.	Maturzyści i dawni wychowankowie małego seminarium – 1912 r. Wśród nich ks. bp Jan Stepa	SU,	–	DF V/60	154
16.	Sakrament bierzmowania udzielany przez ks. bp. Franciszka Lisowskiego	WR	–	DF V/72	154
17.	Zofia Mendrala w dniu I Komunii św. – 11 maja 1907 r.	SU, WR	–	DF V/449	155
18.	Kolonia młodzieży z okresu powodzi w 1934 r. wraz z ks. Józefem Chrząszczem	SU, SN, DW, DO, WR, ORG	–	DF V/458	155
19.	Stefania Łącka jako harcerka na zdjęciu grupowym	SU, BN, ORG	–	DF V/459	155
20.	Stefania Łącka z drużyną harcerską	SU, BN, ORG	–	DF V/460	155
21.	Kolonia dzieci z okresu powodzi w 1934 r. Na zdjęciu również: ks. bp Franciszek Lisowski, ks. Stanisław Łach, ks. Józef Chrząszcz	SU, SN, DW, DO, WR, ORG	–	DF V/464	155
22.	Stefania Łącka w roli emancypantki podczas jednego ze szkolnych przedstawień	BN, U	–	DF V/465	155
23.	Blocksträrke – obozowa karteczka, na której Stefania Łącka własnoręcznie zapisywała życiowe maksymy	BN	–	DF V/468	156
24.	Fotografia Stefanii Łąckiej podczas pobytu w obozie (zdjęcie wykonane przez władze obozowe). Stefania Łącka – więźień obozu KL Auschwitz o numerze 6886	BN	–	DF V/470	156
25.	Po poświęceniu tablicy pamięci Stefanii Łąckiej w drodze do jej grobu	BN	–	DF V/471	156
26.	Na wycieczce – fotografia z udziałem Stefanii Łąckiej	BN	–	DF V/472	156

1	2	3	4	5	6
27.	Matka Stefanii Łąckiej – Agnieszka przed domem rodzinnym (zdjęcie grupowe) – w ręce trzyma tygodnik „Nasza Sprawa”	BN	–	DF V/475	156
28.	Kazimierz Jaremkiewicz – były więzień KL Auschwitz – odczytuje apel poległych w obozach koncentracyjnych przy grobie Stefanii Łąckiej	BN	–	DF V/481	156
29.	Fotografia Stefanii Łąckiej – zdjęcie pomaturalne	BN	–	DF V/482	156
30.	Fotografia Stefanii Łąckiej po wyzwoleniu	BN	–	DF V/483	156
31.	Fotografia Stefanii Łąckiej prawdopodobnie z ok. 1937 r.	BN	–	DF V/484	156
32.	Fotografia zbiorowa uczniów i nauczycieli	SU, SN	–	DF V/626	156
33.	Fotografia zbiorowa przedstawiająca grupę ludzi podczas uroczystości religijnych. Wśród nich liczna grupa uczniów i ministrantów. Zdjęcie prawdopodobnie z pierwszej dekady XX wieku	SU, U, WR	–	DF V/633	156
34.	Jasełka Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej – 1936 r.	DW, U, WR, ORG	–	DF V/680	157
35.	I Komunia św. w Biegonicach w 1950 r. Ubranka pierwszokomuniyjne otrzymane z darów USA	DO, U, WR	Biegonice	DF V/141	157
36.	Ks. Adam Gąsiorek wraz z liturgiczną służbą ołtarza w Binczarowej	SU, U, WR, ORG	Binczarowa	DF V/99	158
37.	Budynek szkoły w Błoniu – 1989 r.	BM	Błonie	DF V/105	158
38.	Ks. Walenty Gadowski wraz z uczestnikami rekolekcji w dniach od 28 czerwca do 1 lipca 1938 r. w Bochni	SU, DW, WR	Bochnia	DF V/111	158
39.	Budynek Gimnazjum w Brzesku przy ul. Kościuszki	BM	Brzesko	DF V/114	158
40.	Budynek pierwszej szkoły ludowej w Brzesku	BM	Brzesko	DF V/115	158
41.	Budynek szkoły ludowej w Brzesku zakupiony w 1874 r. od Sulimirskiego, właściciela Brzeska	BM	Brzesko	DF V/116	158
42.	Budynek Żeńskiej Szkoły Powszechnej nr 2 w Brzesku	BM	Brzesko	DF V/117	158
43.	Nauczyciele i młodzież 3-letniej szkoły zawodowej dokształcającej w Brzesku	SU, SN	Brzesko	DF V/118	158

1	2	3	4	5	6
44.	Uczniowie I klasy szkoły powszechnej w Brzesku – 1930 r.	SU	Brzesko	DF V/120	158
45.	Uczniowie VII klasy szkoły powszechnej nr 2 w Brzesku wraz z nauczycielami – 1923 r.	SU, SN	Brzesko	DF V/121	159
46.	Abiturienti Liceum Ogólnokształcącego w Brzesku – rok szkolny 1967/1968	SU	Brzesko	DF V/740	159
47.	Kurs podczas obozu Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej w Czarnej – 1937 r.	SU, DD, DW, WR, ORG	Czarna	DF V/707	159
48.	Kurs Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej – koniec lat 30. XX wieku	SU, DD, DW, WR, ORG	Czechów	DF V/693	159
49.	Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Żeńskiej w diecezji tarnowskiej – koniec lat 30. XX wieku	SU, WR, ORG	–	DF V/669	161
50.	Uczniowie szkoły podstawowej w Dobrocieszu wraz z kierownikiem szkoły Janem Zabrzeńskim	SU, SN	Dobrociesz	DF V/829	161
51.	Grupa dzieci ze szkoły podstawowej w Frycowej, przynależących do Papińskiego Dzieła Misyjnego Dzieci – 2007 r.	SU, DW, WR, ORG	Frycowa	DF V/771	161
52.	Małoseminarzyści tarnowscy w Gdyni – 1937 r.	SU	Gdynia	DF V/163	161
53.	Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Żeńskiej z diecezji tarnowskiej w Gdyni – koniec lat 30. XX wieku	SU, WR, ORG	Gdynia	DF V/683	161
54.	Małoseminarzyści tarnowscy w Gnieźnie – 1937 r.	SU	Gniezno	DF V/166	161
55.	XIII Zjazd Sodalicji Uczniów Szkół Średnich w Gnieźnie w dniach od 25 do 26 czerwca 1936 r.	SU, DW, U, WR, ORG	Gniezno	DF V/812	161
56.	Szkoła ludowa w Gosprzydowej – 1911 r.	BM	Gosprzydowa	DF V/169	162
57.	Tadeusz Klehr – kierownik szkoły i pierwszy naczelnik OSP w Gosprzydowej	SN	Gosprzydowa	DF V/170	162
58.	Grób Stefanii Łackiej i jej matki Alojzy na cmentarzu w Gręboszowie	BN	Gręboszów	DF V/455	162
59.	Tablica pamięci Stefanii Łackiej w kościele parafialnym w Gręboszowie, wmurowana w 1981 r.	BN	Gręboszów	DF V/456	162

1	2	3	4	5	6
60.	I Komunia św. w parafii Grobla. Od lewej strony: ks. Józef Bukowiec – proboszcz	SU, U, WR	Grobla	DF V/175	162
61.	Budynek szkoły podstawowej w Iwkowej	BM	Iwkowa	DF V/186	163
62.	Uczestniczki kursu jesiennego dla kierownictwa Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej w Jasieniu z 12 października 1937 r.	SU, DD, DW, WR, ORG	Jasień	DF V/695	163
63.	Wizytacja oddziałów Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej przez sekretarkę generalną i instruktorki – 1937 r.	SU, SN, DW, WR, ORG	Jazowisko	DF V/674	163
64.	Wizytacja oddziału Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej w Jazowisku – 1937 r.	SU, SN, DW, WR, ORG	Jazowisko	DF V/675	163
65.	Kurs – obóz dla druhen Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej diecezji tarnowskiej w Kadczy – wrzesień 1937 r.	SU, DD, DW, WR, ORG	Kadcza	DF V/677	163
66.	Kurs Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej w Kadczy. Stoją od lewej: sekretarka generalna Wanda Piotrowska, instruktorka Janina Mazur – Willa „Szarotka” – 1938 r.	SU, SN, DW, WR, ORG	Kadcza	DF V/692	163
67.	Małoseminarzyści tarnowscy w Kartuzach – 1937 r.	SU	Kartuzy	DF V/188	163
68.	Grono pedagogiczne szkoły podstawowej w Kątach – lata 60. XX wieku	SN	Kąty	DF V/822	163
69.	Uczniowie szkoły podstawowej w Kątach wraz z nauczycielem Zygmuntem Karnasiem	SU, SN	Kąty	DF V/824	163
70.	Uczniowie szkoły podstawowej w Kątach wraz z nauczycielką Alicją Jawień oraz nauczycielem Zygmuntem Karnasiem	SU, SN	Kąty	DF V/826	163
71.	Uczniowie szkoły podstawowej w Kątach wraz z nauczycielką Alicją Jawień	SU, SN	Kąty	DF V/827	163
72.	Siostry ze Zgromadzenia Sióstr Służebniczek NMP NP pracujące w parafii Wojakowa. Fotografia wykonana w ochronce w Kątach	DO	Kąty	DF V/832	164

1	2	3	4	5	6
73.	Uroczystość poświęcenia dzwonu przed ochronką w Kątach u Sióstr Służebniczek Starowiejskich – 1972 r. Na zdjęciu od prawej strony: s. Józefa Mazur, s. Honorata N., ks. Kazimierz Ocytko, ks. bp Piotr Bednaczyk, s. Władysława Serafin, ks. Józef Pamuła	DO	Kąty	DF V/833	164
74.	Uczniowie szkoły podstawowej w Kątach wraz z nauczycielkami Alicją Jawień i Anną Kołdras	SU, SN	Kąty	DF V/834	164
75.	Nauczycielki szkoły podstawowej w Wojakowej i w Kątach – Irena Wojciechowska (Wojakowa) i Helena Adamska (Kąty) – lata 60. XX wieku	SN	Kąty, Wojakowa	DF V/823	164
76.	Złot Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej w Kolbuszowej – 1937 r.	DW, U, WR, ORG	Kolbuszowa	DF V/668	164
77.	Przedstawienie wystawione podczas zlotu okręgowego Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej – 1 sierpnia 1937 r.	DW, U, WR, ORG	Kolbuszowa	DF V/673	164
78.	Druhowie Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Męskiej – 1937 r.	U, WR, ORG	Kolbuszowa	DF V/685	164
79.	Inscenizacja jasełek w parafii pw. św. Antoniego w Krynicy. Przy fortepianie ks. Adam Cisowski	DW, U, WR	Krynica	DF V/208	165
80.	Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Żeńskiej – Krzyżanowice	SU, WR, ORG	Krzyżanowice	DF V/671	165
81.	Szkoła ludowa w Librantowej – wrzesień 1918 r.	BM	Librantowa	DF V/448	165
82.	Maturzyści z 1911 r. Wśród nich przyszły bp Jan Stepa (jako maturzysta)	SU	Lwów	DF V/213	166
83.	Gwiazdka w ochronce Sióstr Felicjanek przy ul. Bema we Lwowie z udziałem ks. bp. Franciszka Lisowskiego (rektor seminarium lwowskiego) – 12 grudnia 1932 r.	DW, DO, U, WR	Lwów	DF V/216	166
84.	Młodzież i wychowawcy na kolonii zorganizowanej przez Caritas w Łącku w 1948 r.	SU, SN, DW, DO	Łącko	DF V/804	166
85.	Kurs – obóz Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej w Łososinie Górnej – wrzesień 1937 r.	DD, DW, WR, ORG	Łososina Górna	DF V/686	166

1	2	3	4	5	6
86.	Uczniowie VII klasy na tle budynku starej szkoły w Łysej Górze wraz z wychowawczynią Małgorzatą Mytnik i kierownikiem Kazimierzem Nowakiem – 1954 r.	SU, SN, BM	Łysa Góra	DF V/217	166
87.	Grono nauczycielskie szkoły podstawowej w Łysej Górze	SN	Łysa Góra	DF V/218	166
88.	Budynek starej szkoły podstawowej w Łysej Górze	BM	Łysa Góra	DF V/219	166
89.	Małoseminarzyści tarnowscy w Malborku – czerwiec 1937 r.	SU	Malbork	DF V/212	166
90.	Szkoła podstawowa w Michalczowej	BM	Michalczowa	DF V/222	166
91.	Wizytacja oddziałów Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej przeprowadzona w Niskowej w sierpniu 1938 r. Pierwszy od lewej strony – ks. Karol Mazur	DW, WR, ORG	Niskowa	DF V/705	167
92.	Onufry Trembecki – założyciel i pierwszy prezes Towarzystwa Bursy im. Tadeusza Kościuszki w Nowym Sączu (zm. 1992 r.)	SN, DO, TWO	Nowy Sącz	DF V/712	167
93.	Ludwik Małecki profesor I Gimnazjum, skarbnik tamtejszej bursy (1840-1923)	SN, DO, TWO	Nowy Sącz	DF V/713	167
94.	Wychowankowie Bursy im. Tadeusza Kościuszki w Nowym Sączu (rok szkolny 1926/1927)	SU, DO, TWO	Nowy Sącz	DF V/714	167
95.	Uczniowie klasy VII A oraz VII B Szkoły Podstawowej im. U. Kochanowskiej, kandydaci do bierzmowania – Nowy Sącz – 17 czerwca 1962 r.	SU, WR	Nowy Sącz	DF V/233	167
96.	Zjazd delegatek oddziałów Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej Okręgu Łódzkiego w Ochotnicy – 1938 r.	SU, DW, WR, U, WR, ORG	Ochotnica	DF V/704	168
97.	Szkoła ludowa w Okocimiu wybudowana przez założyciela browaru – Jana Götza Okocimskiego	BM	Okocim	DF V/236	168
98.	Druhny Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej z Nowego Sącza na wycieczce w Piątkowej – 1937 r.	SU, DW, WR, ORG	Piątkowa	DF V/703	168

1	2	3	4	5	6
99.	Oddział Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Męskiej w Podegrodziu z ks. Karolem Mazurem – 12 września 1937 r.	SU, WR, ORG	Podegrodzie	DF V/702	168
100.	Wizytacja oddziałów Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej w Podrzeczu (parafia Podegrodzie). Na fotografii m.in. ks. Karol Mazur – 30 maja 1937 r.	DW, WR, ORG	Podrzecze	DF V/706	168
101.	Antoni Greczyński – nauczyciel szkoły podstawowej w Porąbce Uszewskiej – 1960 r.	SN	Porąbka Uszewska	DF V/245	168
102.	Julia Czerniuk – nauczycielka szkoły podstawowej w Porąbce Uszewskiej – 1961 r.	SN	Porąbka Uszewska	DF V/247	169
103.	Kazimiera Ulatowska – nauczycielka szkoły powszechnej w Porąbce Uszewskiej – 1939 r.	SN	Porąbka Uszewska	DF V/248	169
104.	Ludwik Laskowski – kierownik szkoły powszechnej w Porąbce Uszewskiej w latach 1927-1932 – 1929 r.	SN	Porąbka Uszewska	DF V/249	169
105.	Maria Ulatowska-Kumor – nauczycielka w Porąbce Uszewskiej – 1938 r.	SN	Porąbka Uszewska	DF V/250	169
106.	Budynek szkoły powszechnej w Dołach – 1939 r.	BM	Porąbka Uszewska – Doły	DF V/251	169
107.	Bp Karol Pękała wizytuje dom małego seminarium w Porębie Radlnej	BM	Poręba Radlna	DF V/446	169
108.	Kurs haftu i robót ręcznych dla druzhen Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej w Proszówkach k. Bochni, prowadzony przez siostrę Irminę	DD, DW, WR, ORG	Proszówki	DF V/697	169
109.	Kurs – obóz Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej w Proszówkach	DD, DW, WR, ORG	Proszówki	DF V/698	169
110.	Kurs Okręgu Mieleckiego Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej w Przecławiu – 12 czerwca 1938 r.	DD, DW, WR, ORG	Przecław	DF V/684	169
111.	Kurs szycia Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej	DD, DW, WR, ORG	Pustków	DF V/690	169

1	2	3	4	5	6
112.	I Komunia św. w parafii Radgoszcz – 6 maja 1984 r.	U, WR	Radgoszcz	DF V/254	169
113.	Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Żeńskiej powiatu limanowskiego, Rdziostów, parafia Nowy Sącz	SU, WR, ORG	Rdziostów	DF V/289	169
114.	Kurs – obóz Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej w Rzochowie – 1938 r.	DD, DW, WR, ORG	Rzochów	DF V/688	169
115.	Kurs – obóz Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej w Rzochowie – 1938 r.	DW, WR, ORG	Rzochów	DF V/709	169
116.	Małoseminarzyści tarnowscy w Sopocie – 1937 r.	SU	Sopot	DF V/269	170
117.	Budynek szkoły w Szczepanowicach – 1988 r.	BM	Szczepanowice	DF V/276	172
118.	Wojciech Czuj – kierownik szkoły w Szczepanowicach – ok. 1925 r.	SN	Szczepanowice	DF V/281	172
119.	Leon Robak – długoletni kierownik szkoły w Szczepanowicach	SN	Szczepanowice	DF V/282	172
120.	Maria Berdychowska – w latach 1967-1992 dyrektor szkoły w Szczepanowicach	SN	Szczepanowice	DF V/283	172
121.	Agnieszka Zdeb – nauczycielka szkoły w Szczepanowicach	SN	Szczepanowice	DF V/284	172
122.	Dawny budynek szkoły w Lubince – 1989 r.	BM	Lubinka	DF V/285	172
123.	Budynek szkoły w Lubince – 1990 r.	BM	Lubinka	DF V/288	173
124.	Budynek szkoły w Dąbrówce Szczepanowskiej – 1990 r.	BM	Dąbrówka Szczepanowska	DF V/289	173
125.	Abiturienti I Gimnazjum w Tarnowie (lata 1920-1930)	SU	Tarnów	DF V/309	174
126.	Abiturienti I Liceum Ogólnokształcącego w Tarnowie, klasa XI C (lata 1968-1979)	SU	Tarnów	DF V/310	174
127.	Abiturienti II Gimnazjum Państwowego w Tarnowie (lata 1937-1947)	SU	Tarnów	DF V/311	174
128.	Abiturienti III Gimnazjum im. A. Mickiewicza w Tarnowie (lata 1938-1963)	SU	Tarnów	DF V/312	174
129.	Absolwenci I Męskiego Państwowego Gimnazjum im. Kazimierza Brodzińskiego w Tarnowie, klasa VIII B (lata 1931-1941)	SU	Tarnów	DF V/313	174

1	2	3	4	5	6
130.	Absolwenci I Męskiego Państwowego Gimnazjum im. Kazimierza Brodzińskiego w Tarnowie, klasa VIII A – 1937 r.	SU	Tarnów	DF V/314	174
131.	Absolwenci I Męskiego Państwowego Gimnazjum im. Kazimierza Brodzińskiego w Tarnowie, klasa VIII A (lata 1930-1941). Na zdjęciu również ks. Józef Brudz	SU	Tarnów	DF V/315	174
132.	Absolwenci Państwowego Liceum Pedagogicznego w Tarnowie (lata 1958-1968)	SU	Tarnów	DF V/316	174
133.	Absolwenci Technikum Chemicznego Wydziału Mechanicznego w Tarnowie	SU	Tarnów	DF V/319	174
134.	Absolwentki Państwowej Szkoły Ogólnokształcącej Stopnia Licealnego im. Hetmana J. Tarnowskiego w Tarnowie (lata 1951-1961)	SU	Tarnów	DF V/320	174
135.	Dzieci, które otrzymały słodycze z amerykańskiej fundacji, przekazane przez Caritas – 1985 r.	DO	Tarnów	DF V/321	174
136.	Fotografia z jubileuszu Stowarzyszenia Dzieci Maryi w Tarnowie – 1934 r.	U, WR, ORG	Tarnów	DF V/324	174
137.	Fotografie Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży w Tarnowie	SU, WR, ORG	Tarnów	DF V/331	175
138.	Katolickie Centrum Edukacji Młodzieży „Kana” w Tarnowie	DD, DW, WR	Tarnów	DF V/336	175
139.	Ks. bp Władysław Bobowski wraz z grupą apostołską z Tarnowa – 12 czerwca 1979 r.	WR, ORG	Tarnów	DF V/338	175
140.	Ks. bp Edward Komar sadzi pamiątkowe drzewko w ogrodzie przy ul. Focha (ul. Ogrodowa) przy domu Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Męskiej w roku jubileuszowym 1934	DW, U, WR, ORG	Tarnów	DF V/339	175
141.	Małe seminarium	BM	Tarnów	DF V/431	175
142.	Przed budynkiem seminarium nauczycielskiego w Tarnowie, na fotografii zbiorowej Stefania Łącka (u dołu, pierwsza z lewej)	BN, BM	Tarnów	DF V/457	176
143.	Stefania Łącka przy biurku w redakcji czasopisma „Nasza Sprawa”	BN	Tarnów	DF V/461	176

1	2	3	4	5	6
144.	Sodaliczka Mariańska – rocznik Stefani Łąckiej wraz z ks. Józefem Chrzęszczem przed budynkiem seminarium nauczycielskiego w Tarnowie (s. Łącka stoi po prawej stronie ks. J. Chrzęszcza)	SU, BN, WR, ORG	Tarnów	DF V/466	176
145.	Zbiórka harcerska zastępu w terenie, Tarnów – Grabówka, rok szkolny 1929/1930. Od lewej strony, trzeci rząd: 1 – Stefania Łącka, 2 – Janina Zajęc-Sather (drużynowa I Drużyny im. E. Plater)	SU, SN, BN, DW, ORG	Tarnów	DF V/467	176
146.	Zlot delegatek Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej w Tarnowie – 28 czerwca 1935 r. Stefania Łącka siedzi pierwsza z lewej strony	BN, DW, WR ORG	Tarnów	DF V/469	176
147.	Orkiestra seminarium nauczycielskiego w Tarnowie. Stefania Łącka stoi w środku (uśmiechnięta, w okularach)	SU, BN	Tarnów	DF V/474	176
148.	Karta tytułowa dziecięcego dodatku „Króluj nam Chryste”, którego redaktorką była Stefania Łącka	BN, WR	Tarnów	DF V/476	176
149.	Karta tytułowa seminarium „Złota nic”, której redaktorką była Stefania Łącka	BN	Tarnów	DF V/477	176
150.	Stefania Łącka na I roku seminarium nauczycielskiego w Tarnowie	SU, BN	Tarnów	DF V/479	176
151.	Rocznik Stefani Łąckiej – zdjęcie wykonane przed budynkiem seminarium nauczycielskiego w Tarnowie. Łącka piąta od lewej strony na wprost okna (w okularach)	SU, BN	Tarnów	DF V/479	176
152.	I Kongres Misyjny Dzieci w Tarnowie – 25 maja 1996 r.	WR	Tarnów	DF V/579	176
153.	Fotografia zbiorowa przedstawiająca uczennice szkoły wraz z nauczycielami. Pod zdjęciem imiona i nazwiska uczennic. Zdjęcie z okresu autonomii galicyjskiej	SU, SN	Tarnów	DF V/636	176
154.	Absolwenci I Państwowego Gimnazjum im. Kazimierza Brodzińskiego w Tarnowie, VIII B (lata 1934-1944)	SU	Tarnów	DF V/640	176
155.	Absolwenci Małego Seminarium Duchownego w Tarnowie w 1933 r. Wśród nich ks. bp Franciszek Lisowski i prefekt ks. Roman Sitko	SU	Tarnów	DF V/648	176

1	2	3	4	5	6
156.	Małoseminarzyści tarnowscy wraz z księżmi prefektami – ks. Romanem Sitko (czwarty w drugim rzędzie od lewej strony) i ks. Franciszkiem Sitko (piąty w tym rzędzie)	SU	Tarnów	DF V/649	176
157.	Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Żeńskiej – Tarnów – 1938 r.	WR, ORG	Tarnów	DF V/679	177
158.	Fotografia wykonana przed biurem Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej w Tarnowie. Na zdjęciu m.in. druh Andrzej Dłuski – instruktor Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Męskiej	SN, WR, ORG	Tarnów	DF V/699	177
159.	Fotografia wykonana przed biurem Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej w Tarnowie, ul. Urszulańska	WR, ORG	Tarnów	DF V/701	177
160.	Kurs gotowania dla druhen Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej – 1938 r.	DD, DW, WR, ORG	Tarnów	DF V/710	177
161.	Przedszkolaki z przedszkola „Caritas” z parafii Świętej Rodziny z Tarnowa w czasie spożywania tranu wraz z siostrą Ludwiką – 1948 r.	SU, DW, DO	Tarnów	DF V/805	178
162.	Przedszkolaki z przedszkola „Caritas” z parafii Świętej Rodziny z Tarnowa wraz z siostrą Ludwiką – 1948 r.	SU, DW, DO	Tarnów		178
163.	Przedszkolaki z przedszkola „Caritas” z parafii Świętej Rodziny z Tarnowa wraz z ks. Józefem Pawelczykiem (lata 1948-1950)	SU, DW, DO	Tarnów	DF V/807	178
164.	Przedszkolaki z przedszkola „Caritas” z parafii Świętej Rodziny z Tarnowa z palmami (lata 1948-1951)	SU, DW, DO, WR	Tarnów	DF V/808	178
165.	Kurs dla kierownictwa Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej w Krzyżu – 1938 r.	SN, DD, WR, ORG	Tarnów – Krzyż	DF V/700	179
166.	Z życia małoseminarzystów małego seminarium w Tarnowie	SU	Tarnów	DF V/58	179
167.	Aula małego seminarium w Tarnowie	BM	Tarnów	DF V/365	179
168.	Jubileusz 50-lecia małego seminarium w Tarnowie (1901-1951)	U, WR	Tarnów	DF V/366	179
169.	Małe seminarium w Tarnowie – rekreacja (pocztówka)	SU, BM	Tarnów	DF V/368	179

1	2	3	4	5	6
170.	Małoseminarzyści tarnowscy (lata 1952-1953)	SU	Tarnów	DF V/369	179
171.	Małoseminarzyści tarnowscy	SU	Tarnów	DF V/370	179
172.	Małoseminarzyści tarnowscy z ks. bp. Leonem Wałęgą. Na zdjęciu m.in. ks. Franciszek Sitko. Fotografia wykonana między 1923 a 1933 r.	SU	Tarnów	DF V/371	179
173.	Rekreacja małoseminarzystów tarnowskich. Na zdjęciu ks. bp Franciszek Lisowski oraz księży prefekci – Stanisław Sroka i Roman Sitko	SU	Tarnów	DF V/372	179
174.	Wnętrze kaplicy małego seminarium w Tarnowie	WR, BM	Tarnów	DF V/373	179
175.	Zdjęcia z zajęć wychowania fizycznego małoseminarzystów tarnowskich	SU, DD, DW	Tarnów	DF V/374	179
176.	Jan Bryła – małoseminarzysta tarnowski (matura 1919 r.)	SU	Tarnów	DF V/582	179
177.	Tomasz Bułat – małoseminarzysta tarnowski (matura 1921 r.)	SU	Tarnów	DF V/583	179
178.	Czaja – małoseminarzysta tarnowski (matura 1917 r.)	SU	Tarnów	DF V/584	179
179.	Leon Drożdż – małoseminarzysta tarnowski (matura 1917 r.)	SU	Tarnów	DF V/585	179
180.	Gądek – małoseminarzysta tarnowski (matura 1914 r.)	SU	Tarnów	DF V/586	179
181.	Stanisław Gołas – małoseminarzysta tarnowski (matura 1923 r.)	SU	Tarnów	DF V/587	179
182.	Stanisław Irzyk – małoseminarzysta tarnowski (matura 1921 r.)	SU	Tarnów	DF V/588	179
183.	Mikołaj Krawczyk – małoseminarzysta tarnowski (matura 1918 r.)	SU	Tarnów	DF V/591	179
184.	Krechniak – małoseminarzysta tarnowski (matura 1912 r.)	SU	Tarnów	DF V/592	179
185.	Józef Młodochowski – małoseminarzysta tarnowski (matura 1912 r.)	SU	Tarnów	DF V/593	179
186.	NN – małoseminarzysta tarnowski (matura 1904 r.)	SU	Tarnów	DF V/594	179
187.	NN – małoseminarzysta tarnowski (matura 1906 r.)	SU	Tarnów	DF V/595	179
188.	NN – małoseminarzysta tarnowski (matura 1906 r.)	SU	Tarnów	DF V/596	180
189.	NN – małoseminarzysta tarnowski (matura 1906 r.)	SU	Tarnów	DF V/597	180
190.	NN – małoseminarzysta tarnowski (matura 1912 r.)	SU	Tarnów	DF V/598	180

1	2	3	4	5	6
191.	Ryba – małoseminarzysta tarnowski (matura 1914 r.)	SU	Tarnów	DF V/599	180
192.	Franciszek Sandecki – małoseminarzysta tarnowski (matura 1910 r.)	SU	Tarnów	DF V/600	180
193.	Jakub Stabrawa – małoseminarzysta tarnowski (matura 1906 r.)	SU	Tarnów	DF V/601	180
194.	Franciszek Stachaj – małoseminarzysta tarnowski (matura 1914 r.)	SU	Tarnów	DF V/602	180
195.	Sudkiewicz – małoseminarzysta tarnowski (matura 1914 r.)	SU	Tarnów	DF V/603	180
196.	Józef Włodarczyk – małoseminarzysta tarnowski (matura 1919 r.)	SU	Tarnów	DF V/604	180
197.	Julian Wojtusiak – małoseminarzysta tarnowski (matura 1924 r.)	SU	Tarnów	DF V/605	180
198.	Franciszek Ziemianin – małoseminarzysta tarnowski (matura 1921 r.)	SU	Tarnów	DF V/606	180
199.	Wychowankowie małego seminarium w Tarnowie wraz z ks. bp. Leonem Wałęgą oraz ks. Franciszkiem Sitko	SU	Tarnów	DF V/662	180
200.	Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Żeńskiej – „Przy kądzieli” – 1938 r.	DW, WR, ORG	Tylmanowa	DF V/670	181
201.	Zjazd Okręgu Łąckiego Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej w Tylmanowej	DW, WR, ORG	Tylmanowa	DF V/691	181
202.	Uczniowie IV klasy szkoły powszechnej w Uszwi wraz z nauczycielkami – 1938 r.	SU, SN	Uszew	DF V/380	181
203.	Józef Para – kierownik szkoły powszechnej w Wojakowej – fotografia z 1931 r.	SN	Wojakowa	DF V/436	182
204.	Zofia Borowiec – nauczycielka szkoły podstawowej w Wojakowej – rok szkolny 1955/1956	SN	Wojakowa	DF V/780	182
205.	Grono nauczycielskie z Wojakowej: Maria Wilczek, Maria Wolnik, Krystyna Bijak	SN	Wojakowa	DF V/781	182
206.	Uczniowie VI klasy szkoły podstawowej w Wojakowej wraz z wychowawczynią Franciszką Bukowiec – rok szkolny 1955/1956	SU, SN	Wojakowa	DF V/782	182

1	2	3	4	5	6
207.	Uczniowie VII klasy szkoły podstawowej w Wojakowej wraz z wychowawczynią Marią Wolnik – rok szkolny 1955/1956	SU, SN	Wojakowa	DF V/783	182
208.	Krystyna Bujak – nauczycielska szkoły podstawowej w Wojakowej – lata 50. XX wieku	SN	Wojakowa	DF V/784	182
209.	Jadwiga Warzeszanka-Pasek – nauczycielska szkoły podstawowej w Wojakowej	SN	Wojakowa	DF V/785	182
210.	Uczniowie szkoły podstawowej w Wojakowej wraz z nauczycielką Michaliną Cięciwą	SU, SN	Wojakowa	DF V/786	182
211.	Józef Para – kierownik szkoły powszechnej w Wojakowej w latach 1909-1933	SN	Wojakowa	DF V/787	182
212.	Uczniowie I klasy szkoły podstawowej w Wojakowej wraz z nauczycielką Krystyną Bujak – rok szkolny 1955/1956	SU, SN	Wojakowa	DF V/789	182
213.	Uczniowie III klasy szkoły podstawowej w Wojakowej wraz z nauczycielką Zofią Borowiec – rok szkolny 1955/1956	SU, SN	Wojakowa	DF V/790	182
214.	Uczniowie II klasy szkoły podstawowej w Wojakowej wraz z nauczycielką Anną Włudyką – rok szkolny 1955/1956	SU, SN	Wojakowa	DF V/791	182
215.	Uczniowie V klasy szkoły podstawowej w Wojakowej wraz z kierowniczką Marią Wolnik – rok szkolny 1955/1956	SU, SN	Wojakowa	DF V/792	182
216.	Uczniowie szkoły podstawowej w Wojakowej wraz z nauczycielkami Anną Włudyką i Janiną Ćwik – lata 60. XX wieku	SU, SN	Wojakowa	DF V/793	183
217.	Uczniowie szkoły podstawowej w Wojakowej wraz z nauczycielką Stanisławą Kowalczyk	SU, SN	Wojakowa	DF V/794	183
218.	Józef Para – kierownik szkoły powszechnej w Wojakowej w latach 1909-1933	SN	Wojakowa	DF V/795	183

1	2	3	4	5	6
219.	Orkiestra Wojakowska założona przez kierownika szkoły powszechnej w Wojakowej Józefa Parę w 1920 r. Na fotografii Józef Para wraz z członkami orkiestry	SN	Wojakowa	DF V/796	183
220.	Oktawa Bożego Ciała w parafii w Wojakowej – pamiątkowa fotografia dzieci sypiących kwiaty wraz ks. Władysławem Rysiem i nauczycielką Jadwigą Krzemińską (lata 1940-1943)	SU, SN, U, WR	Wojakowa	DF V/797	183
221.	Uroczystość I Komunii św. w parafii w Wojakowej. Od prawej strony: nauczycielki Józefa Lichoń, Helena Piwońska, Aniela Majchrzyk i katecheta ks. Władysław Ryś	SU, SN, U, WR	Wojakowa	DF V/798	183
222.	Uroczystości szkolne z okazji włączenia pierwszej żarówki elektrycznej w Wojakowej. Występ dzieci na schodach budynku starej szkoły – 1958 r.	SU, U, BM	Wojakowa	DF V/799	183
223.	Uczniowie szkolnego zespołu baletowego w Wojakowej. Inscenizacja przedstawienia „Gaik – Maik” – 1956 r.	SU, DW, U	Wojakowa	DF V/800	183
224.	Śniadanie dzieci pierwszokomunijnych z parafii w Wojakowej w budynku starej szkoły podstawowej – lata 60. XX wieku	SU, U, WR	Wojakowa	DF V/801	183
225.	Uczniowie szkoły podstawowej w Wojakowej przed budynkiem starej szkoły – lata 60. XX wieku	SU, BM	Wojakowa	DF V/828	183
226.	Budynek dawnej szkoły w Woli Żelichowskiej, do której uczęszczała Stefania Łącka	BN, BM	Wola Żelichowska	DF V/462	183
227.	Kurs – obóz Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej – 1938 r.	SU, DD, DW, WR, ORG	Wytryszcza	DF V/708	183
Dział Fotograficzny – albumy – sygn. DF XI					
228.	Kolonie Związku „Caritas” Diecezji Tarnowskiej – październik 1947 r.	DW, DO	–	DF XI/176	219
229.	Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Żeńskiej – lata 1937-1939	SU, DW, WR, ORG	–	DF XI/194	219
230.	Uroczystość poświęcenie nowego budynku Zespołu Szkół Ogólnokształcących w Dobrej – 14 października 2008 r.	U, BM	Dobra	DF XI/217	219

1	2	3	4	5	6
231.	Album ks. bp. Franciszka Lisowskiego otrzymany od dzieci z ochronek lwowskich	SU, SN, DW, DO, WR	Lwów – Ka- lecza, Za- marstynów	DF XI/190	220
232.	Uroczystość poświęcenia sztandaru i nadania imienia Jana Pawła II gimnazjum w Szczyrzycu – 1 września 2010 r.	DW, U	Szczyrzyc	DF XI/233	225
233.	Akademia milenijna w wykonaniu dzieci w Tarnowie – 22 grudnia 1966 r.	SU, DW, U, WR	Tarnów	DF XI/139	226
234.	Absolwenci małego seminarium – lata szkolne 1924/1925-1938/1939	SU	Tarnów	DF XI/140	226
235.	Absolwenci małego seminarium – lata szkolne 1948/1949-1961/1962	SU	Tarnów	DF XI/141	226
236.	Małe seminarium – lata 1901-1959	SU, DD, DW, U, WR, BM	Tarnów	DF XI/142	226
237.	Diecezjalne Forum Młodzieży Katolickiej – lata 1993-1997	SU, U, WR	Tarnów	DF XI/184	226
Dział Fotograficzny – klisze – sygn. DF XII					
238.	Uroczystość udzielenia sakramentu bierzmowania przez ks. bp. Józefa Gucwę	U, WR	Bruśnik	DF XII/600	232
239.	Uroczystość poświęcenia sztandaru i nadania imienia szkole	DW, U	Łabna	DF XII/611	238

Źródło: opracowanie własne na podstawie: ADTHiZ, s. 76-263.

Przykłady zbiorów fotograficznych ADT dotyczących historii szkolnictwa i wychowania

W zaproponowanym wykazie zewidencjonowanych zostało 239 pozycji, które mogą być użyteczne w warsztacie historyka szkolnictwa i wychowania. W ramach tego zbioru wyodrębnić można większą grupę fotografii dotyczącą tematycznie Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej (KSMŻ) diecezji tarnowskiej. Grupa ta liczy 37 pozycji.

KSMŻ powstało w 1934 r. i wchodziło w skład Akcji Katolickiej²³. W diecezji tarnowskiej jego oddział diecezjalny został utworzony w sierpniu tegoż roku poprzez formalne przekształcenie działającego od 1924 r. Stowarzyszenia Polskiej Młodzieży Żeńskiej z siedzibą w Tarnowie, które już w 1926 r. przystąpiło do Zjednoczenia Młodzieży Polskiej w Poznaniu²⁴. Asystentem KSMŻ był ks. Józef

²³ J. Dębiński, *Katolickie Stowarzyszenia Młodzieży w diecezji wrocławskiej w latach 1918-1939*, ABMK, 98 (2012) s. 59; T. Biedroń, *Katolickie stowarzyszenia. XI. Młodzieży*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 8, red. B. Migut, Lublin 2000, k. 1112-1113; L. Wilczyński, „Sprawie służ!” *Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Żeńskiej w Wielkopolsce (działalność ogniw terenowych 1919-1939)*, Toruń 2012, s. 10.

²⁴ Kumor, *Diecezja tarnowska*, s. 471.

Lubelski, funkcję prezesek pełniły Wanda Fuksówna i Stanisława Frączkówna (od 1938 r.), zaś sekretarek – Maria Tokarz i Rozalia Bibrówna (od 1936 r.).

KSMŻ w diecezji tarnowskiej rozwijało się niezwykle dynamicznie: w 1934 r. liczyło 381 oddziałów; w 1936 r. – 409; w 1937 r. – 552. W 1939 r. 97% parafii w diecezji posiadało na swoim terenie oddziały KSMŻ²⁵. Po zakończeniu wojny kres próbom odtwarzania struktur katolickich stowarzyszeń młodzieżowych, jak i Akcji Katolickiej położyły zapisy dekretu z dnia 5 sierpnia 1949 r. o zmianie niektórych przepisów prawa o stowarzyszeniach²⁶.

Celem działalności KSMŻ była formacja młodych kobiet jako „świątłych i czynnych katoliczek, zaangażowanych w apostołstwo na różnych odcinkach życia”²⁷. Zadanie to było realizowane poprzez organizację serii różnych form rekolekcyjnych (otwartych i zamkniętych). Ten obszar działalności KSMŻ wspomagał istniejący w diecezji Związek Księży Rekolekjonistów. Ponadto praca formacyjna w stowarzyszeniu koncentrowała się w kółkach religijnych i misyjnych.

Drugim obszarem aktywności KSMŻ była oświata zawodowa, dedykowana szczególnie młodzieży wiejskiej. W związku z tym organizowało kursy przysposobienia rolniczego, gotowania, porządków domowych, higieny, szycia, zabaw różnych.

Trzecią płaszczyzną działalności KSMŻ było podnoszenie kultury i popularyzacja nauki. Rolę tę spełniały biblioteki oddziałów KSMŻ, prenumerowanie prasy (m.in. „Młodej Polki”, „Kierownika”), organizowanie kółek muzycznych śpiewających, przedstawień teatralnych, wieczornic i odczytów. W końcu stowarzyszenie oddziaływało także na kulturę fizyczną młodych Polek. Umożliwiała to praca w kółkach wychowania fizycznego, podczas obozów letnich i kursów. Na terenie diecezji KSMŻ posiadało nawet 14 własnych boisk sportowych²⁸.

Przejawy tych niezwykle bogatych i różnorodnych oddziaływań oświatowych i wychowawczych KSMŻ diecezji tarnowskiej ukazuje wspomniana grupa fotografii w zbiorach ADT. Znajdują się w niej zdjęcia prezentujące pracę organizacyjną (np. wizytacje oddziałów przez władze i instruktorki, zjazdy delegatów), obozy i kursy (np. haftu i robót ręcznych, gotowania, kurs dla kierownictwa KSMŻ), uroczystości, przedstawienia i przejawy wychowania religijnego (np. pochody, poświęcenie sztandaru oddziału), kadre kierowniczą i instruktorską, a przede wszystkim same członkinie stowarzyszenia. Fotografie mogą być pomocne w warsztacie historyka oświaty i wychowania przy omawianiu takich problemów badawczych, jak: charakterystyka społeczności uczniowskiej i na-

²⁵ Tamże. Leszek Wilczyński („*Sprawie służ!*”, s. 332-333) podaje, iż w styczniu 1936 r. w diecezji tarnowskiej istniało 466 organizacji terenowych KSMŻ, zaś w grudniu 1936 r. liczba ta wynosiła 509. Poza tym tarnowska organizacja diecezjalna KSMŻ była drugą co do wielkości w Polsce.

²⁶ Dz. U. z 1949 r. Nr 45, poz. 335. Zob. M. Ordon, *Prawo o stowarzyszeniach jako instrument antykościelnej polityki władz komunistycznych w okresie Polski Ludowej – zarys problemu*, „*Studia z Prawa Wyznaniowego*”, 4 (2002) s. 98.

²⁷ Kumor, *Diecezja tarnowska*, s. 471.

²⁸ Tamże, s. 471-472.

uczycielskiej; działalność dydaktyczno-wychowawcza; uroczystości z udziałem uczniów; wychowanie religijne; organizacje młodzieżowe.

Kolejną „kolekcją” fotografii, jaką można wyodrębnić w zaproponowanym wykazie, są zdjęcia związane tematycznie z historią Małego Seminarium Duchownego w Tarnowie. Grupa ta liczy 46 pozycji. Należy zaznaczyć, że niższe seminaria duchowne, nazywane również małymi seminariami, nie miały na celu bezpośredniego kształcenia kandydatów do kapłaństwa, ale spełniały rolę kościelnych szkół typu ogólnokształcącego, wychowujących i kształcących chłopców odkrywających załżki powołania i pragnących podjąć studia w wyższych seminariach duchownych²⁹. Przykładem takiej instytucji w diecezji tarnowskiej było założone 1 września 1901 r. przez bp. Leona Wałęgę małe seminarium w Tarnowie, mające początkowo formę konwiktów o charakterze kościelnym³⁰. Dla jasności terminologicznej należy zwrócić uwagę, że od 1950 r. nastąpiła zmiana nazwy tej instytucji na Niższe Seminarium Duchowne w Tarnowie³¹. Uczniowie małego seminarium uczęszczali do szkół państwowych³², jednak w 1950 r., na skutek mnożących się utrudnień przy składaniu egzaminów maturalnych, ówczesny biskup tarnowski Jan Stepa zdecydował się na zorganizowanie dla małoseminarzystów czteroletniego Studium Humanistycznego przy Wyższym Seminarium Duchownym w Tarnowie, obejmującego zakresem zajęć program liceum państwowego z perspektywą przygotowania uczniów do złożenia egzaminu dojrzałości w trybie eksternistycznym. Studium było włączone w strukturę tarnowskiego Instytutu Teologicznego i mieściło się w budynku wyższego seminarium. Małoseminarzyści wrócili do tarnowskiego I Liceum w 1958 r. jako uczniowie tzw. korespondencyjnego liceum dla pracujących, w którym uzyskiwali maturę państwową³³. Cezurę czasową funkcjonowania tej instytucji zamyka data 21 sierpnia 1963 r., kiedy to Niższe Seminarium w Tarnowie zostało rozwiązane na mocy dekretu władz państwowych³⁴. Warto podkreślić, iż ze względu na jego wysoki poziom naukowy i wychowawczy, Małe Seminarium Duchowne w Tarnowie było uważane w Polsce za wzorowe³⁵.

Tarnowskie Małe Seminarium Duchowne nie doczekało się do tej pory kompleksowego opracowania monograficznego. W zasobie ADT istnieje zespół ar-

²⁹ Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Lud Boży jego nauczanie i uświęcanie*, t. 2, Olsztyn 1986, s. 54.

³⁰ Kumor, *Diecezja tarnowska*, s. 521; Łabuz, *Duchowieństwo diecezji tarnowskiej*, s. 195.

³¹ E. Krężel, *Małe Seminarium w Tarnowie (1901-1963)*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”, 34 (1987) z. 4, s. 85-86.

³² W latach 1901-1950 było to I Gimnazjum im. Kazimierza Brodzińskiego w Tarnowie; w latach 1928-1934 także II Gimnazjum im. Hetmana Jana Tarnowskiego w Tarnowie. Zob. R. Banach, *I Liceum Ogólnokształcące a Seminarium Duchowne w Tarnowie*, „Tarnowskie Studia Teologiczne”, 31 (2012) nr 2, s. 57; A. Zając, *Małe Seminarium Duchowne im. Arcybiskupa Leona Wałęgi*, EncTar, s. 253.

³³ Banach, *I Liceum Ogólnokształcące a Seminarium Duchowne*, s. 57.

³⁴ Kumor, *Diecezja tarnowska*, s. 522; por. A. Mezglewski, *Proces likwidacji niższych seminarium duchownych w latach 1959-1963*, „Studia z Prawa Wyznaniowego”, 4 (2002) s. 40-41.

³⁵ Była to opinia m.in. ks. prof. M. Żywczyńskiego. Zob. Kumor, *Diecezja tarnowska*, s. 522.

chiwalny opatrzony tytułem Dział Akta Małego Seminarium, zawierający spuściźną po działalności tej instytucji³⁶. Natomiast w zbiorach fotograficznych można wyodrębnić grupę pozycji dotyczących tematycznie jej historii. Są wśród nich zdjęcia prezentujące jego uczniów i absolwentów, kadrę nauczycielską, bazę lokalową i materialną, zajęcia dydaktyczne, uroczystości szkolne, ćwiczenia fizyczne i rekreacyjne oraz wycieczki. Wymownym świadectwem funkcjonowania seminarium są też trzy albumy fotograficzne zawierające zdjęcia jego absolwentów z poszczególnych roczników z okresu międzywojennego oraz po zakończeniu II wojny światowej aż do likwidacji placówki (pozycje o sygn. DF XI/140, DF XI/141) oraz przedstawiające jego powojenną rzeczywistość: bazę materialną, zajęcia dydaktyczne – ćwiczenia gimnastyczne, pracę w czytelnicy, uroczystości religijne i wycieczki po najbliższej okolicy, a także krajowe: do Warszawy, Lublina, Wrocławia, Poznania i Gniezna (pozycja o sygn. DF XI/142). „Kolekcja” ta ma dużą wartość nie tylko w kontekście lokalnym, ale może być użyteczna również w szerszym wymiarze, dla badań nad problematyką funkcjonowania tego rodzaju instytucji szkolnych i kościelnych, jakimi były małe seminaria duchowne.

Inną grupą fotografii, jaką można wyodrębnić w dokumentacji fotograficznej ADT, są zdjęcia związane ze szkołą podstawową w miejscowości Wojakowa w województwie małopolskim (obecnie powiat brzeski, gmina Iwkowa). Zbiór ten liczy 24 pozycje.

Dzieje szkoły w Wojakowej obrazują w pigułce historię wielu podobnym placówek wiejskich, których początki sięgają okresu przedautonomicznego w Galicji. Jako szkoła parafialna powstała ona w 1865 r. dzięki inicjatywie ówczesnego proboszcza w Wojakowej ks. Władysława Zerlikowskiego, który następnie zadbał o jej utrzymanie i opłacenie pensji nauczyciela³⁷. Po reorganizacji szkolnictwa galicyjskiego placówka funkcjonowała jako szkoła ludowa jednoklasowa, w 1904 r. przekształcona w szkołę dwuklasową. Po uchwaleniu przez Sejm RP 11 marca 1932 r. „ustawy jędrzejewiczowskiej”³⁸ szkoła otrzymała I stopień organizacyjny. Od 1937 r. była szkołą powszechną II stopnia. Natomiast zaraz po zakończeniu wojny, w roku szkolnym 1945/1946, została przekształcona w szkołę siedmioklasową, w której uczyło pięciu nauczycieli. W 1961 r. szkoła podstawowa w Wojakowej otrzymała nowy budynek, posiadający m.in. sześć sal lekcyjnych, natomiast „stara szkoła” została rozebrana. Echa losów tej placówki oświatowej obrazuje wspomniany zbiór fotografii z nią związanych, znajdujących się z zasobie ADT. W zdecydowanej większości zdjęcia ilustrują rzeczywistość szkolną lat 50. i 60. minionego wieku. Kilka pozycji pochodzi z okresu międzywojennego i lat 40. Mogą one być użyteczne w analizowaniu takiej problematyki, jak: społeczność uczniowska, społeczność nauczycielska, działalność wychowawcza, baza materialna, uroczystości szkolne i pozaszkolne z udziałem uczniów oraz wychowanie religijne. Fragment tego zbioru został reprodukowany w 2008 r.

³⁶ ADT, Dział Akta Małego Seminarium (sygn. MS). Dział liczy 2,46 m.b. Szczegółowy wykaz akt w tym dziale zob.: ADTHiZ, s. 451-453.

³⁷ S. Tokarski, *Oświata i szkolnictwo na terenie Gminy Iwkowa w latach 1513-2008*, Dobrociesz 2008, s. 25; S. Tokarski, D. Piechnik, *Dzieje parafii Wojakowa 1772-1939*, Dobrociesz 2007, s. 28.

³⁸ Ustawa z dnia 11 marca 1932 r. o ustroju szkolnictwa, Dz. U. z 1932 r. Nr 38, poz. 389.

w fotograficznej części pracy ks. S. Tokarskiego *Oświata i szkolnictwo na terenie Gminy Iwkowa w latach 1513-2008*.

W zbiorach fotograficznych ADT znajduje się także grupa zdjęć związanych z osobą Stefanii Łąckiej, nauczycielki, redaktorki, aktywistki katolickiej, w końcu więźniarki obozu koncentracyjnego KL Auschwitz. „Kolekcja”, licząca 25 pozycji, nabiera obecnie szczególnego wymiaru ze względu na rozpoczęcie procesu beatyfikacyjnego i kanonizacyjnego S. Łąckiej, ogłoszonego przez ordynariusza diecezji tarnowskiej ks. bp. Andrzeja Jeża edyktem z 26 lipca 2021 r.³⁹ Zostało w nim podkreślane, iż: „Stefania Łącka odznaczała się wysokim stopniem cnoty wiary, nadziei i miłości oraz cnót moralnych”⁴⁰.

Stefania Łącka urodziła się 6 stycznia 1914 r. w Woli Żelichowskiej, miejscowości leżącej na terenie parafii Gręboszów, w rodzinie Antoniego i Agnieszki Wcisło⁴¹. Naukę pobierała najpierw w szkole powszechnej w Woli Żelichowskiej, następnie zaś w Prywatnym Żeńskim Seminarium Nauczycielskim im. Bł. Kingi w Tarnowie, które ukończyła w 1933 r. W tym okresie była zaangażowana w działalność Sodalitacji Mariańskiej (jako członek, później prezes), harcerstwa, szkolnego teatru, a także w pracę redakcji pisma dla młodzieży uczęszczającej do tego seminarium – miesięcznika „Złota Nić”. Do wybuchu wojny (w latach 1934-1939) pracowała jako redaktorka czasopisma diecezjalnego „Nasza Sprawa”⁴². Redagowała także jego dodatek dziecięcy „Króluj nam Chryste”.

W okupacyjnej rzeczywistości zespół redagujący „Naszą Sprawę” prowadził konspiracyjną pracę wydawniczą. W kwietniu 1941 r. S. Łącka została aresztowana przez gestapo i przez rok przebywała najpierw w jego siedzibie, a później w tarnowskim więzieniu. 27 kwietnia 1942 r. przewieziona ją do obozu zagłady Auschwitz. Tam nadano jej numer 6886. Blisko trzyletni pobyt S. Łąckiej w obozie naznaczony był poświęceniem i heroizmem, które przejawiały się w pomocy więźniom, opiece nad chorymi, pracy w obozowym szpitalu jako pielęgniarka. Tam, narażając własne życie, chrzcila noworodki, czuwała przy konających, a nawet ratowała chore kobiety podczas selekcji do zagazowania bądź zastrzyku fenolu, wykreślając je z listy osób przeznaczonych na śmierć. Przez jakiś czas sama ciężko chorowała na tyfus.

Po opuszczeniu obozu w styczniu 1945 r. S. Łącka powróciła do domu rodzinnego w Woli Żelichowskiej. Gorliwie praktykowała, codzienne uczestniczyła we Mszy św., starała się pomagać w codziennej pracy swojej rodzinie. Realizując młodzieńcze marzenie, podjęła studia polonistyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim. Niestety od końca 1945 r. jej stan zdrowia, nadszarpnięty przeżyciami obo-

³⁹ Archiwum Kurii Diecezjalnej w Tarnowie, sygn. OH.I.-5.4/157/21, Edykt Biskupa Tarnowskiego dotyczący beatyfikacji Stefanii Łąckiej.

⁴⁰ Tamże.

⁴¹ R. Banach, *Postać Stefanii Łąckiej*, w: *Ziemski Anioł. Droga do świętości Stefanii Łąckiej*, red. J. Bartoszek, Tarnów 2015, s. 69; tenże, *Łącka Stefania*, EncTar, s. 248-249; J. Marszałek, *Stefania Łącka. Szkic życiorysu*, „Currenda. Pismo Urzędowe Diecezji Tarnowskiej”, 133 (1981) nr 9-12, s. 285.

⁴² M. Pawlikowska, *Stefania Łącka jako redaktorka pisma diecezjalnego „Nasza Sprawa”*, w: *Ziemski Anioł. Droga do świętości Stefanii Łąckiej*, red. J. Bartoszek, Tarnów 2015, s. 85.

zowymi, systematycznie się pogarszała. W październiku 1946 r. trafiła do krakowskiego szpitala klinicznego. Tam zmarła 7 listopada tegoż roku, zaś jej pogrzeb odbył się cztery dni później na cmentarzu parafialnym w Gręboszowie. Miała zaledwie 33 lata.

Pomimo że S. Łącka nigdy nie podjęła pracy w zawodzie nauczycielskim, to jednak zachowane w omawianej grupie fotografii zdjęcia ukazują przede wszystkim jej epizody edukacyjne jako uczennicy żeńskiego seminarium nauczycielskiego, aktywność w teatrze szkolnym czy też działalność w harcerstwie. Zachowały się także fotografie związane z jej pracą dziennikarską w redakcji czasopisma „Nasza Sprawa” oraz z okresu pobytu w KL Auschwitz i po wyzwoleniu. Dla badaczy *stricte* zainteresowanych biografią S. Łąckiej bez wątpienia cenne będą zdjęcia ukazujące członków jej rodziny. Kilka pozycji dokumentuje także pierwsze formy upamiętnienia S. Łąckiej w środowisku lokalnym. Część omawianego zbioru została reprodukowana w regionalnych publikacjach popularyzujących tę postać⁴³.

Warto nadmienić, że chociaż S. Łącka nie była zawodową nauczycielką, to jednak nie można odmówić jej miana wychowawcy. Będąc absolwentką Prywatnego Żeńskiego Seminarium Nauczycielskiego im. Bł. Kingi w Tarnowie, posiadała stosowne kwalifikacje do tego zawodu, a samo seminarium cieszyło się renomą szkoły dobrze przygotowującej do tej profesji⁴⁴. Natomiast jako redaktorka czasopisma diecezjalnego „Nasza Sprawa”, a zwłaszcza jego dodatku dla dzieci, tygodnika „Króluj nam Chryste”, pisała artykuły i teksty z zakresu wychowania religijnego dla najmłodszych. Bez wątpienia w jej biografii historyk szkolnictwa i wychowania odnajdzie wiele wątków i elementów związanych ze swoimi zainteresowaniami naukowymi.

Podsumowanie

W zasobie archiwalnym ADT znajdują się bogate zbiory fotograficzne, dokumentujące życie religijne, społeczne i kulturalno-oświatowe w diecezji tarnowskiej, usystematyzowane w 14 działów tematycznych. Zbiory te mają dużą wartość poznawczą i są dopiero odkrywane przez badaczy zajmujących się m.in. historią Kościoła w Polsce czy dziejami regionalnymi. W grupie tych naukowców powinni znaleźć się również historycy szkolnictwa i wychowania, bowiem odkryją oni w tych zbiorach materiały do analizy takiej problematyki, jak: charakterystyka społeczności uczniowskiej i nauczycielskiej, biografistyka pedagogiczna, działalność dydaktyczno-wychowawcza, działalność opiekuńcza, uroczystości szkolne i pozaszkolne z udziałem uczniów, wychowanie religijne czy też zagadnienia dotyczące bazy materialnej szkół. W wykazie, będącym integralną częścią

⁴³ Np.: Bogu – Ojczyźnie – Człowiekowi. *Stefania Łącka we wspomnieniach świadków jej życia i na tle jej własnych artykułów, korespondencji i zapisów*, oprac. J. Marszałek, Warszawa-Tarnów, 1989; J. Marcuszek, *Życie Stefanii Łąckiej promocją cnót chrześcijańskich*, Tarnów 2018; M. Pawlikowska, *Dar nieba – niezwykła postać Stefanii Łąckiej (1914-1946)*, Tarnów 2010.

⁴⁴ Z. Ruta, *Prywatne Seminarium Nauczycielskie Żeńskie im. Bł. Kingi*, w: Tarnów. *Dzieje miasta i regionu*, t. 2: *Czasy rozbiorów i Drugiej Rzeczypospolitej*, red. F. Kiryk, Z. Ruta, Tarnów 1983, s. 610; tenże, *Prywatne szkoły średnie ogólnokształcące w Krakowie i województwie krakowskim w latach 1932-1939*, Kraków 1990, s. 60.

niniejszego opracowania, wyodrębniono ponad 200 pozycji (pojedynczych fotografii, grup fotografii) dotyczących dziejów oświaty i wychowania. W zamyśle autorów wykaz ten może stać się pomocą przy kwerendzie archiwalnej w ADT bądź zachętą do jej przeprowadzenia, w celu pozyskania wartościowych źródeł ikonograficznych lub materiału ilustrującego istniejące już opracowania, przygotowywane do wydania drukiem.

Trzeba podkreślić, iż we współczesnym społeczeństwie, które w coraz większym stopniu komunikuje się i edukuje poprzez wizualność, należy dążyć do „ubogacania” badań naukowych materiałem ikonograficznym, a tym samym ułatwiać proces zdobywania wiedzy przez odbiorców treści opracowań naukowych. Fotografie same w sobie są zarówno źródłem historycznym wymagającym odpowiednich umiejętności interpretacyjnych oraz kompetencji badawczych, jak i „ożywiają” narrację i nadają jej dodatkowej głębi emocjonalnej. W kontekście badań nad dziejami szkolnictwa i wychowania na pewno wzbudzają szczególne zainteresowanie i pozwalają na silniejsze utożsamianie się obecnych pokoleń uczniów, nauczycieli, wychowawców i katechetów z ich odpowiednikami z przeszłości.

REFERENCES / BIBLIOGRAFIA

Źródła

Archiwum Diecezjalne w Tarnowie (ADT)

Dział Akta Małego Seminarium.

Dział Fotograficzny – księża.

Dział Fotograficzny – parafie diecezji tarnowskiej.

Dział Fotograficzny – parafie diecezji rzeszowskiej.

Dział Fotograficzny – parafie diecezji sandomierskiej.

Dział Fotograficzny – różne.

Dział Fotograficzny peregrynacja obrazu Matki Bożej Jasnogórskiej w symbolu pustych ram, ewangeliarza oraz świecy w latach 1968-1970 oraz peregrynacja w latach 1982-1989.

Dział Fotograficzny peregrynacja obrazu Nawiedzenia Jasnogórskiej Królowej Polski 2000-2001.

Dział Fotograficzny kapliczki, figury i krzyże przydrożne na terenie diecezji tarnowskiej, rzeszowskiej i sandomierskiej.

Dział Fotograficzny – albumy.

Dział Fotograficzny – klisze.

Dział Fotograficzny – klisze szklane.

Dział Fotograficzny – negatywy i diapozytywy.

Dział Klisze z diecezji rzeszowskiej.

Dział Klisze z diecezji przemyskiej.

Archiwum Kurii Diecezjalnej w Tarnowie

sygn. OH.I.-5.4/157/21, Edykt Biskupa Tarnowskiego dotyczący beatyfikacji Stefani Łackiej.

Ustawa z dnia 11 marca 1932 r. o ustroju szkolnictwa, Dz. U. z 1932 r. Nr 38, poz. 389.

Dekret z dnia 5 sierpnia 1949 r. o zmianie niektórych przepisów prawa o stowarzyszeniach, Dz. U. z 1949 r. Nr 45, poz. 335.

Opracowania

- Archiwum Diecezjalne w Tarnowie. Historia i zasób*, red. S. Tokarski, J. Słowik, M. Podgórski, A. Sołtys, Tarnów 2015.
- Banach Ryszard, *I Liceum Ogólnokształcące a Seminarium Duchowne w Tarnowie*, „Tarnowskie Studia Teologiczne”, 31 (2012) nr 2, s. 49-65.
- Banach Ryszard, *Archiwum Diecezjalne*, w: *Encyklopedia Tarnowa*, red. A. Niedojadło i in., Tarnów 2010, s. 29.
- Banach Ryszard, *Łącka Stefania*, w: *Encyklopedia Tarnowa*, red. A. Niedojadło i in., Tarnów 2010, s. 248-249.
- Banach Ryszard, *Postać Stefanii Łąckiej*, w: *Ziemski Anioł. Droga do świętości Stefanii Łąckiej*, red. J. Bartoszek, Tarnów 2015, s. 69-80.
- Biedroń Tomasz, *Katolickie stowarzyszenia. XI. Młodzieży*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 8, red. B. Migut, Lublin 2000, k. 1112-1113.
- Bogu – Ojczyźnie – Człowiekowi. Stefania Łącka we wspomnieniach świadków jej życia i na tle jej własnych artykułów, korespondencji i zapisów*, oprac. J. Marszałek, Warszawa-Tarnów 1989.
- Dębiński Józef, *Katolickie Stowarzyszenia Młodzieży w diecezji wrocławskiej w latach 1918-1939*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 98 (2012) s. 51-66.
- Fereński Piotr J., *Pamięć jako praktyka. Fotografia i troska o wspomnienia*, „Prace Kulturoznawcze”, 12 (2011) s. 263-271.
- Giergiel Tomisław, *Warsztat badacza fotografii w metodyce archiwalnej*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny”, 18 (2021) nr 1, s. 135-158.
- Glugła Paweł, *Archiwum Diecezjalne w Tarnowie. Historia i zasób*, red. S. Tokarski, J. Słowik, M. Podgórski, A. Sołtys, Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej „Biblos”, Tarnów 2015, ss. 842+47 [recenzja], „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 109 (2018) s. 421-425.
- Glugła Paweł, *Dokumentacja fotograficzna diecezji rzeszowskiej w zasobach Archiwum Diecezjalnego im. Arcybiskupa Jerzego Ablewicza w Tarnowie*, „Resovia Sacra”, 24 (2017) s. 115-138.
- Kamiński Krzysztof, *Kuria Diecezjalna w Tarnowie w latach 1918-1939. Szkic zagadnienia*, w: *Dziedzictwo kulturowe i religijne diecezji tarnowskiej w latach 1918-1939*, t. 1: *Wybrane instytucje i struktury diecezji tarnowskiej w latach 1918-1939*, red. R. Kantor, Tarnów 2020, s. 9-30.
- Klima Ewa, *Struktury kościoła rzymskokatolickiego w Polsce*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica”, (2011) nr 11, s. 45-77.
- Krasucka Beata, Kuś Jan, *Smoleń Władysław*, w: *Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. 2, red. E. Gigilewicz, Lublin 2018, s. 351.
- Krężel Eugeniusz, *Małe Seminarium w Tarnowie (1901-1963)*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”, 34 (1987) z. 4, s. 85-184.
- Kumor Bolesław, *Archiwum Diecezjalne w Tarnowie*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 2 (1961) nr 1-2, s. 43-52.
- Kumor Bolesław, *Diecezja tarnowska. Dzieje ustroju i organizacji 1786-1985*, Kraków 1985.
- Kumor Bolesław, *Dzieje polityczno-geograficzne diecezji tarnowskiej*, Lublin 1958.
- Łabuz Marek, *Duchowieństwo diecezji tarnowskiej w latach 1886-1918*, Tarnów 2007.
- Maciuszek Jan, *Życie Stefanii Łąckiej promocją cnót chrześcijańskich*, Tarnów 2018.

- Marszałek Jan, *Stefania Łącka. Szkic życiorysu*, „Currenda. Pismo Urzędowe Diecezji Tarnowskiej”, 133 (1981) nr 9-12, s. 285-304.
- Mezglewski Artur, *Proces likwidacji niższych seminariów duchownych w latach 1959-1963*, „Studia z Prawa Wyznaniowego”, 4 (2002) s. 31-57.
- Michałowska Marianna, *Miejsce fotografii – dokumentu w procesie historiograficznym, w: Foto-historia. Fotografia w przedstawianiu przeszłości*, red. V. Julkowska, Poznań 2012, s. 13-26.
- Ordon Marta, *Prawo o stowarzyszeniach jako instrument antykościelnej polityki władz komunistycznych w okresie Polski Ludowej – zarys problemu*, „Studia z Prawa Wyznaniowego”, 4 (2002) s. 91-108.
- Pawlikowska Maria, *Dar nieba – niezwykła postać Stefanii Łąckiej (1914-1946)*, Tarnów 2010.
- Pawlikowska Maria, *Stefania Łącka jako redaktorka pisma diecezjalnego „Nasza Sprawa”*, w: *Ziemski Anioł. Droga do świętości Stefanii Łąckiej*, red. J. Bartoszek, Tarnów 2015, s. 81-129.
- Pawluk Tadeusz, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Lud Boży jego nauczanie i uświęcanie*, t. 2, Olsztyn 1986.
- Podgórski Marek, *Archiwum Diecezjalne w Tarnowie*, „Tarnowskie Studia Teologiczne”, 27 (2008) s. 133-138.
- Podgórski Marek, *Zmiany granic diecezji tarnowskiej w XX wieku*, „Currenda. Pismo Urzędowe Diecezji Tarnowskiej”, 167 (2017) nr 4, s. 665-670.
- Ruta Zygmunt, *Prywatne Seminarium Nauczycielskie Żeńskie im. Bł. Kingi*, w: *Tarnów. Dzieje miasta i regionu*, t. 2: *Czasy rozbiorów i Drugiej Rzeczypospolitej*, red. F. Kiryk, Z. Ruta, Tarnów 1983.
- Ruta Zygmunt, *Prywatne szkoły średnie ogólnokształcące w Krakowie i województwie krakowskim w latach 1932-1939*, Kraków 1990.
- Schematyzm diecezji tarnowskiej*, t. 2: *Kapliczki, figury i krzyże przydrożne na terenie diecezji tarnowskiej*, cz. 1: *Tekst*, cz. 2: *Ilustracje*, red. J. Rzepa, Kraków 1983.
- Szczebak Władysław, *Muzeum Diecezjalne w Tarnowie: ludzie i zabytki*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 54 (1987) s. 132-139.
- Szczebak Władysław, *Muzeum Diecezjalne w Tarnowie*, Tarnów 2003.
- Talarek Kazimierz, *Diecezja tarnowska w latach 1945-1970. Problemy personalno-organizacyjne*, Tarnów 2012.
- Tokarski Stanisław, *Oświata i szkolnictwo na terenie Gminy Iwkowa w latach 1513-2008*, Dobrociesz 2008.
- Tokarski Stanisław, Piechnik Dariusz, *Dzieje parafii Wojakowa 1772-1939*, Dobrociesz 2007.
- Walachowicz Tadeusz, *Nowa organizacja Kościoła Rzymskokatolickiego w Polsce 1992 r.*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, 54 (1992) z. 2, s. 49-58.
- Weiss Anzelm, *Kumor Bolesław*, w: *Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. 1, red. E. Gigilewicz, Lublin 2018, s. 599-600.
- Wilczyński Leszek, *„Sprawie służ!” Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Żeńskiej w Wielkopolsce (działalność ogniw terenowych 1919-1939)*, Toruń 2012.
- Witek Piotr, *Metodologiczne problemy historii wizualnej*, „Res Historica”, 37 (2014) s. 159-176.
- Wyczański Hieronim Eugeniusz, *Ks. Jan Rzepa, Schematyzm Diecezji Tarnowskiej. [Kraków] 1983* [recenzja], „Studia Theologica Varsaviensia”, 22 (1984) nr 2, s. 249-254.

Zajac Andrzej, *Banach Ryszard*, w: *Encyklopedia Tarnowa*, red. A. Niedojadło, Tarnów 2010, s. 31.

Zajac Andrzej, *Małe Seminarium Duchowne im. Arcybiskupa Leona Wałęgi*, w: *Encyklopedia Tarnowa*, red. A. Niedojadło, Tarnów 2010, s. 253.

Il. 1. Fotografi a z jubileuszu Stowarzyszenia Dzieci Maryi w Tarnowie – 1934 r. ADT, sygn. DF V/324.

Il. 2. Zajęcia wychowania fizycznego mało seminarzystów tarnowskich – pocztówka. ADT, sygn. DF V/37

Il. 3. Sodalicja Mariańska – rocznik Stefanii Łackiej wraz z ks. Józefem Chrząszczem przed budynkiem Seminarium Nauczycielskiego w Tarnowie. S. Łacka stoi po prawej stronie ks. J. Chrząszcza. ADT, sygn. DF V/466

Il. 4. Uczniowie V klasy Szkoły Podstawowej w Wojakowej wraz z kierowniczką Marią Wolnik – rok szkolny 1955/1956. ADT, sygn. DF V/792

II. 5. Kurs – obóz Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej – Rzochów, 1938 r.
Fotografia z albumu KSMŻ z lat 1937-1939. ADT, sygn. DF XI/194

THE HISTORY OF EDUCATION AND EDUCATION IN THE PHOTOGRAPHIC COLLECTIONS OF THE DIOCESE ARCHIVE IN TARNÓW

Abstract

The beginnings of the Tarnow diocese date back to the end of the 18th century. From the beginning of its existence, the diocese collected documentation, which became the basis for its later historical archive. However, an independent institution of the Diocesan Archives in Tarnow was established only in 1959. Until the 1950s, all documents of historical value were deposited in the premises of the Diocesan Curia in Tarnow and in the diocesan museum. The biggest breakthrough in the history of the archive took place in 2009-2015. At that time, the institution underwent a thorough revitalization, during which the entire archival resource was inventoried and put in order, including the separation of 14 photographic departments. They are diversified in terms of subject matter, volume and form of recording the photos. In 2015, the photographic documentation in this archive totaled 33.32 linear meters. These collections also include items (photographs, groups of photographs) concerning the issues of education and upbringing. They are of great cognitive value and should be taken into account as iconographic sources in the research of historians and educators dealing with these issues. The article contains a separate list of 300 such items that may be useful from the perspective of researchers of the history of education and upbringing. The list will help them with the query in the Tarnów diocesan archives or will encourage them to carry it out. The article also discusses examples of such documentation in the form of "collections" dedicated thematically: the history of the Catholic Association of Women Youth in the Tarnow diocese, the Small Theological Seminary in Tarnow, the Primary School in Wojakowa and the biography of the Servant of God Stefania Łacka.

Keywords: Tarnow diocese; Diocesan Archives in Tarnow; photographic collections; history of education and upbringing; archival query

Translated by Rev. Piotr Jaworski, Paweł Juśko